

NN31050.2000-4C

Generaal A. Waterstaat

Deelrapport van het GGOR

Deelrapport: Evaluatie peilbeheer

RIZA rapport 2001.004

STOWA rapport 2001-4c

stowa

Stichting Toegepast Onderzoek
Waterbeheer

Ministerie van Verkeer en Waterstaat

Directoraat-Generaal Rijkswaterstaat

RIZA Rijksinstituut voor Integraal Zoetwaterbeheer en Afvalwaterbehandeling

De toekomst van het GGOR

Deelrapport: Evaluatie peilbeheer

RIZA rapport 2001.004

STOWA rapport 2000-4c

ISBN 9036953588

Auteurs: A. ter Harmsel (Arcadis Heidemij Advies)

E.J.J. van Slobbe (Arcadis Heidemij Advies)

RIZA

Lelystad, 1 februari 2000

11 JUN 2002

BIBLIOTHEEK DR. H. J. VAN DER

Droevenlaan 12

Postbus 141

6700 AB Wageningen

stowa

Stichting Toegepast Onderzoek
Waterbeheer

0000 0856 4953

Inhoudsopgave

---

1 Inleiding 5

1.1 Kader: Toekomst GGOR 5

1.2 Doelstelling 5

1.3 Reikwijdte en aanpak 6

1.4 Leeswijzer 6

2 Peilbeheer en peilbesluit 7

2.1 Peilbeheer 7

2.2 Peilbesluit 7

2.3 Conclusie 10

3 Evaluatie peilbesluiten/-beheer 11

3.1 Algemeen 11

3.2 Opstellen 12

3.3 Vaststellen 13

3.4 Implementeren en handhaven 13

4 Conclusies en aanbevelingen 15

Literatuur 19

Bijlagen

1. Samenstelling Begeleidingscommissie en Projectteam 23

2. Respondenten enquête 24

3. Enquête peilbesluiten/-beheer 25

4. Impressies per instantie 39

5. Programma en deelnemers workshops 46

6. Verslag Workshop Laag-Nederland 49

7. Verslag Workshop Hoog-Nederland 54

---

1 Inleiding

1.1 Kader: Toekomst GGOR

De Vierde Nota Waterhuishouding (NW4) schrijft voor dat uiterlijk in 2002 door de provincies beschrijvingen van het Gewenste Grond- en Oppervlakte-waterregime (GGOR) in de provinciale waterhuishoudingsplannen zijn opgenomen. De motivatie daarvan is de verwachting dat daarmee verdroging en bodemdaling beperkt kunnen worden. Een tweede motief is de wens om over te gaan van oppervlaktewatergestuurd peilbeheer naar grondwatergestuurd peilbeheer. De sturende rol van water naar de ruimtelijke ordening wordt ermee versterkt.

Alle provincies zijn momenteel bezig met de uitwerking van deze doelstelling uit de NW4. Er bestaat echter onduidelijkheid over de bestuurlijk-juridische verankering van het GGOR: wie stelt op, wie stelt vast en wie implementeert dit GGOR? Dit heeft er toe geleid dat RWS, IPO en de Unie/STOWA gezamenlijk een onderzoek laten verrichten naar mogelijke opties voor GGOR. Dit onderzoek is uitgevoerd door ARCADIS Heidemij Advies met ondersteuning van medewerkers van Wageningen Universiteit en Waterschap Vallei en Eem (zie bijlage 1).

Als basis voor de opties is onder andere de procedure van het peilbesluit/-beheer geëvalueerd. De voorliggende evaluatie richt zich op de processen en belangenconflicten bij het opstellen, vaststellen en implementeren van peilbesluiten/-beheer. Op grond hiervan worden aanbevelingen gedaan voor GGOR.

1.2 Doelstelling

De hoofddoelstelling van de evaluatie van peilbesluiten/-beheer is het aangeven van leerpunten gericht op de bestuurlijk-juridische verankering van het GGOR.

Daarbinnen zijn oorspronkelijk de volgende deelvragen onderscheiden:

1. Inventarisatie van bij rijk en provincies geregistreerde (en goedgekeurde) peilbesluiten en andere besluiten waarin voor hellende gebieden het peilbeheer is vastgelegd.
2. Selectie van nader te bestuderen cases in overleg met provincies en waterbeheerders.
3. Inventarisatie en analyse van de procesgang, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen opstellen, vaststellen en implementeren.
4. Welke conflicten en knelpunten worden er gesignaleerd.
5. Welke leerpunten zijn er met het oog op de procesgang van het GGOR.

In de loop van het onderzoek is het accent verschoven van een complete inventarisatie naar een gerichte analyse ten behoeve van de onderbouwing van de adviezen voor de bestuurlijk-juridische verankering van het GGOR.

1.3 Reikwijdte en aanpak

De evaluatie van peilbesluiten/-beheer bestaat uit een drietal onderdelen:

1. een schriftelijke enquête onder provincies en waterschappen;
2. in aanvulling daarop nadere gesprekken met deze instanties;
3. twee workshops waarin de onderzoeksresultaten worden verdiept en verbreed.

De enquête is in nauw overleg met de Begeleidingscommissie (leden: zie bijlage 1) samengesteld. Deze is vervolgens gericht toegezonden aan alle provincies en een zestal waterschappen (respondenten: zie bijlage 2). De zes waterschappen liggen verspreid over het land en omvatten zowel vrij afwaterende als peilbeheerste gebieden. De peilbesluiten van het Rijk vallen buiten het onderzoek. De respons op de enquête was hoog: 11 van de 12 provincies en 4 van de 6 waterschappen hebben gereageerd. Na de retournering van de enquête zijn alle respondenten benaderd voor een gesprek, gericht op verheldering en aanvulling van de schriftelijke reacties.

Door middel van een tweetal workshops zijn de onderzoeksresultaten verbreed en verdiept. Vanwege de aard van de problematiek en de ervaring met peilbesluiten is onderscheid gemaakt in laag-Nederland en hoog-Nederland. Ook voor de workshops geldt dat de respons groot was. Van de ca. 80 genodigden hebben er ca. 65 deelgenomen.

De hierboven genoemde onderdelen (enquête, gesprekken, workshops) hebben ook in deze volgorde plaatsgevonden. In de loop van het onderzoek heeft de gedachtevorming bij de betrokkenen niet stilgestaan. Dit betekent onder andere dat wanneer na afloop de enquête nogmaals zou worden afgenomen, er ten dele andere en meer gerichte antwoorden te verwachten zijn. De in dit rapport weergegeven uitkomsten geven de oorspronkelijke resultaten weer.

1.4 Leeswijzer

Als eerste wordt in hoofdstuk 2 de formele status en procedure van het peilbesluit/-beheer beschreven. Op grond van de resultaten van de enquête, gesprekken en workshops wordt in hoofdstuk 3 de onderzoeksvragen beantwoord. Hoofdstuk 4 sluit af met de conclusies aangaande het peilbesluit en de aanbevelingen die kunnen worden gedaan voor de opties voor het bestuurlijk-juridisch verankeren van het GGOR.

Als bijlagen zijn opgenomen:

- Samenstelling Begeleidingscommissie.
- Respondenten en resultaten van enquête en gesprekken.
- Programma, deelnemers en verslagen workshops.

---

2 Peilbeheer en peilbesluit

2.1 Peilbeheer

Waterkwantiteitsbeheer vormt een van de hoofdtaken van de waterschappen. De wijze waarop dit wordt vastgelegd hangt onder andere af van de mate waarin dit kan worden beïnvloed door het waterschap.

Waterschappen zijn als kwantiteitsbeheerders van het oppervlaktewater ingevolge artikel 16 van de Wet op de Waterhuishouding (WWH) verplicht peilbesluiten vast te stellen. In gebieden waar handhaving van vaste peilen niet goed mogelijk is ('hoog-Nederland') kan worden volstaan met het aangeven van streefpeilen in beheersplannen en dergelijke. Peilbesluiten komen dus vooral voor in laag-Nederland. In hoog-Nederland is veelal sprake van streefpeilenplannen. De provincies stellen via de Provinciale Verordening Waterhuishouding nadere regels aan het opstellen van peilbesluiten en streefpeilenplannen. Hierna wordt de status en procedure van het peilbesluit toegelicht.

2.2 Peilbesluit

Een peilbesluit is een rechtsgeldig document dat zekerheid verschaft omtrent het te handhaven peil. Het peilbesluit dient te voldoen aan de eisen die door de provincie zijn gesteld. Feitelijk houdt een peilbesluit voor een waterschap een inspanningsverplichting in; het waterschap verplicht zich om binnen redelijke grenzen te doen wat nodig is om het eenmaal vastgestelde peil binnen minimale fluctuaties te handhaven. Slechts uitzonderlijke natuurlijke omstandigheden (extreme droogte en extreme neerslag) en calamiteiten kunnen het waterschap van deze handhavingverplichting ontslaan.

In een peilbesluit voor een beheersgebied wordt het na te streven oppervlaktewaterpeil voor de beheersbare waterlopen en voor peilgebieden vastgelegd. Een peilgebied is een gebied waarin eenzelfde peil wordt nagestreefd.

Definitie peilbesluit

Bij het opstellen van een peilbesluit spelen vorm en inhoud een rol. De inhoud van een peilbesluit bestaat uit de na te streven peilen (doelen) en de vorm bestaat uit de randvoorwaarden om tot de doelen te komen en de doelen te realiseren.

De vorm bestaat uit:

- beleidsmatige randvoorwaarden;
- de procedure die doorlopen moet worden om tot vaststelling van een peilbesluit te komen;
- de wijze waarop het peilbeheer uitgevoerd gaat worden.

De inhoud bestaat uit:

- de nauwkeurige begrenzing van de oppervlaktewateren waarop het peilbesluit van toepassing is;
- de in te stellen peilen, aangegeven in hoogte ten opzichte van N.A.P., met daarbij aangegeven de perioden en de peilvakken waarvoor de peilen gelden.

Deze eisen zijn opgenomen in de Provinciale Verordening Waterhuishouding. Er wordt vanuit gegaan, dat de redactie en de inhoud ervan in de verschillende provincies nagenoeg hetzelfde zijn.

In de Verordening Waterhuishouding is ook beschreven voor welke gebieden een peilbesluit moet worden opgesteld. Het betreft die gebieden waar het peil in voldoende mate kan worden beheerst (bemalen gebieden of gebieden waar wateraanvoer mogelijk is, 'laag-Nederland').

Voor de vrij afwaterende of gestuwde gebieden ('hoog-Nederland') geldt dus niet de verplichting om peilbesluiten op te stellen. In dat gebied bestaan meerdere mogelijkheden om het te voeren peilbeheer aan te geven, zoals streefpeilenplannen of onderhoudsbeheersplannen. Deze hebben geen bindende werking naar het waterschap of naar derden.

Beleidskader

Nationaal beleid

In de (nationale) nota voor de waterhuishouding worden de hoofdlijnen van het ten aanzien van de landelijke waterhuishouding te voeren beleid aangegeven. In de vierde Nota Waterhuishouding (NW4) is de doelstelling voor het waterbeheer: "een veilig en goed bewoonbaar land met gezonde en duurzame watersystemen".

Ook de nota voor de ruimtelijke ordening is van belang.

Provinciaal beleid

Het landelijk beleid voor de waterhuishouding dient door de provincie te worden vertaald naar provinciaal niveau. Het provinciaal waterbeleid is vastgelegd in de provinciale waterhuishoudingsplannen. In het streekplan van de provincie worden de verschillende gebruiksfuncties vastgelegd.

Waterschapsbeleid

Het waterschap streeft in zijn beleid ten aanzien van peilbesluiten naar een geoptimaliseerd peilbeheer. Dit houdt in, dat het waterschap het peilbeheer zo goed mogelijk afstemt op de landgebruiksfuncties in het gebied.

KB 8 augustus, 1988, AB 1990, 354: " Bij de totstandkoming van een peilbesluit dienen alle ter plaatse aanwezige uiteenlopende belangen met betrekking tot de landbouw, de rietcultuur, het landschap, de natuur, de bebouwing en de erven te worden gewogen en in hun onderlinge samenhang te worden bezien".

Bij het vaststellen van het peilbesluit worden, uitgaande van het toetsingskader, de wensen en knelpunten en de gewenste drooglegging van de verschillende belanghebbenden meegewogen. Het peilbesluit moet voldoen aan de eisen die door de provincie zijn gesteld.

Gemeentelijk beleid

Het provinciaal beleid uit het streekplan wordt vertaald in het bestemmingsplan.

Wettelijk kader en procedure

Zoals hiervoor reeds is beschreven is de procedure om tot een peilbesluit te komen geregeld in de (provinciale) verordening waterhuishouding. In deze verordening is opgenomen voor welke gebieden peilbesluiten moeten worden vastgesteld en wat de peilbesluiten moeten bevatten. De verplichtingen verschillen per provincie. In het algemeen is de hierna beschreven fasering te onderscheiden.

Op de voorbereiding van peilbesluiten is de in afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht (AWB) geregelde procedure van toepassing. Bij de voorbereiding van het peilbesluit wordt door het waterschap onderzoek verricht naar het optimaal te voeren peilbeheer en naar de gevolgen van de voorgenomen peilveranderingen voor de bij de waterhuishouding betrokken belangen.

Fase 1

Een waterschap start met een intern overleg, dat resulteert in een *startnotitie* waarin de doelstelling, globale planning, de projectorganisatie, de projectomgeving en de te gebruiken systematiek zijn vastgelegd. Nadat de startnotitie is goedgekeurd door het dagelijks bestuur van het waterschap kan met het daadwerkelijk opstellen worden begonnen. Het waterschap zal het project starten met een overleg met belanghebbenden (in de vorm van een adviesgroep of van een klankbordgroep). In dit overleg zal het waterschap de werkwijze voor het opstellen van het peilbesluit toelichten en dit ter discussie stellen. Deelnemers aan dit overleg zijn vertegenwoordigers van groepen belanghebbenden in het gebied (provincie(s), gemeente(n), natuur beschermingsorganisaties, landbouworganisaties, landgoedeigenaren en andere belanghebbende organisaties).

Fase 2

In deze fase wordt de *basisnota* opgesteld die de basis vormt voor het overleg met de belanghebbenden. De basisnota is een inventarisatie van de huidige kennis van het gebied op basis van het beleid van provincie, waterschap, gemeenten en andere belangenorganisaties en bevat alternatieve strategieën op basis waarvan uitgangspunten voor het peilbesluit opgesteld gaan worden.

Uitgangspunten en wensen uit de basisnota hebben betrekking op de technische onderbouwing en dienen slechts als leidraad om effecten van de maatregelen te bepalen. De uitgangspunten en wensen van belanghebbenden kunnen/zullen bepalend zijn voor het peilbesluit.

De nota met uitgangspunten en wensen van belanghebbenden wordt ter vastlegging/goedkeuring voorgelegd aan het dagelijks bestuur van het waterschap.

Fase 3

Het *ontwerp-peilbesluit* wordt opgesteld. Vervolgens wordt dit ontwerp besproken met belanghebbenden. Eventuele op-/aanmerkingen kunnen nog in het ontwerp worden verwerkt. Het ontwerp peilbesluit wordt ter vastlegging voorgelegd aan het dagelijks bestuur van het waterschap.

Fase 4

Deze fase bestaat uit de ter inzage legging van het ontwerp besluit (gedurende een periode van tenminste 4 weken) en de inspraakfase. De ingebrachte zienswijzen worden door het dagelijks bestuur verwerkt in een *reactie(inspraak)nota*. Deze nota wordt tezamen met het ontwerp peilbesluit ter vaststelling voorgelegd aan het algemeen bestuur van het waterschap.

Fase 5

Het *peilbesluit* wordt binnen 4 weken na de vaststelling, vergezeld van de zienswijzen en van het commentaar van het algemeen bestuur daaromtrent, ter goedkeuring gezonden aan Gedeputeerde Staten van de provincie. Het toetsingskader van de provincie is:

- het waterhuishoudingsplan;

- de verordening waterhuishouding;
- het streekplan;
- het milieubeleidsplan.

Na het besluit omtrent de goedkeuring door Gedeputeerde Staten wordt het peilbesluit ter inzage gelegd voor een periode van 6 weken. Belanghebbenden kunnen beroep instellen tegen het besluit van gedeputeerde staten.

De onderstaande tabel geeft de procedure schematisch weer.

Tabel 1
Procedure Peilbesluit.

Fase	Activiteit	Product
1	Startoverleg; vaststelling dagelijks bestuur waterschap; starten overleg	Startnotitie; besluit dagelijks bestuur waterschap draagvlak werkwijze
2	Uitwerken uitgangspunten Overleg belanghebbenden Vaststellen dagelijks bestuur	Basisnota Uitgangspunten/wensen belanghebbenden Besluit dagelijks bestuur
3	Ontwerp peilbesluit en reactie overleg belanghebbenden Vaststelling dagelijks bestuur	Ontwerp peilbesluit Besluit dagelijks bestuur
4	Ter inzage legging en inspraak Verwerken zienswijzen Vaststelling algemeen bestuur	Zienswijzen Reactie (inspraak)nota Besluit algemeen bestuur
5	Peilbesluit toezenden ter goedkeuring aan gedeputeerde staten Mogelijk beroep (6 weken)	Besluit gedeputeerde staten Evt. Rechtszaak

Zoals reeds eerder vermeld, is op de voorbereiding van het peilbesluit de in afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht geregelde procedure van toepassing. De hierboven genoemde vormen van overleg kunnen op verschillende manieren worden ingevuld. Op grond van de algemene wet bestuursrecht dienen (ontwerp)besluiten aan belanghebbenden slechts bekend te worden gemaakt.

2.3 Conclusie

Peilbesluiten hebben tot doel om binnen de kaders van de toegekende ruimtelijke functies, bij te dragen aan een zo optimaal mogelijk peilbeheer. Peilbesluiten moeten zijn toegesneden op actuele gebruiksfuncties.

Peilbesluiten worden consoliderend ingezet; de huidige situatie in een gebied vormt het uitgangspunt voor het op te stellen peilbesluit. Met het peilbesluit anticiperen op toekomstig gebruik is alleen op vrijwillige basis mogelijk.

3 Evaluatie peilbesluiten/-beheer

In de inleiding van dit rapport is reeds aangegeven dat binnen de onderzoeksdoelstelling enkele deelvragen zijn geformuleerd. Op grond hiervan is de enquête samengesteld. De enquête bestaat uit een viertal onderdelen:

- algemeen;
- opstellen;
- vaststellen;
- implementeren.

De resultaten van de enquête zijn opgenomen in bijlage 3 en 4.

Conform deze vierdeling zijn hierna de resultaten van het onderzoek weer-gegeven. De gegevens zijn zowel afkomstig uit de enquête als ook uit de workshops en de cases die tijdens de workshops zijn toegelicht (zie bijlagen 5 - 7). De resultaten geven niet alleen inzicht in de evaluatie van de huidige situatie maar ook van de leerpunten voor GGOR.

3.1 Algemeen

Het Waterkwantiteitsbeheer is een kerntaak van de waterschappen. In heel Nederland is er dan ook ervaring met peilbesluiten dan wel streefpeilen. Grofweg kent men in laag-Nederland peilbesluiten (zie Zuid-Holland) en in hoog-Nederland streefpeilen (zie Drenthe). Uit de workshops komt het verschil in werkwijze en wettelijk kader tussen hoog- en laag-Nederland duidelijk naar voren. In laag-Nederland kent men de peilbesluiten, die in een duidelijke behoefte voorzien. In hoog-Nederland kent men deze niet, via streefpeilen wordt dit ten dele ingevuld. De beheersbaarheid is er beperkt.

De doelen van peilbesluit/streefpeilen komen voor laag- en hoog-Nederland goed overeen. Het legitimeren van het overheidshandelen speelt in hoog-Nederland minder dan in laag-Nederland. De overige doelen, samen te vatten onder 'rechtszekerheid, afweging van belangen en faciliteren van grondgebruik' gelden in heel Nederland.

Peilbesluiten zijn gekoppeld aan de gebieden waar het peil min of meer beheerst kan worden, dat wil zeggen de poldergebieden en waterinlaatgebieden. In de vrij afwaterende en gestuwde gebieden kent men (een vorm van) streefpeilen. De schaal van deze peilgebieden vormt meteen de schaal waarop het peilbesluit wordt genomen. Een gemiddelde omvang van deze gebieden is moeilijk te bepalen, veelal gaat het om een gebied van maximaal enkele duizenden hectares. De laatste tijd zien we de ontwikkeling dat (clusters van) peilbesluiten worden opgesteld voor grotere gebieden, zie bijvoorbeeld Flevoland.

Door de provincies wordt in de Provinciale Verordening Waterhuishouding aangegeven voor welke gebieden peilbesluiten moeten worden opgesteld. Voor de resterende gebieden kan de verplichting bestaan tot het maken van een streefpeilenplan of iets dergelijks. Dit varieert per provincie.

In de praktijk wordt op verschillende wijzen invulling gegeven aan het peilbeheer. Uit het onderzoek is niet gebleken dat er frequent sprake is van meningsverschillen tussen provincie en waterschap over de noodzaak tot het opstellen van een peilbesluit voor een bepaald gebied.

De actualisatietermijn van peilbesluiten is niet landelijk gelijk maar is onderdeel van de provinciale verordeningen. Meestal wordt een periode van 8 tot 10 jaar gehanteerd. Het is gebleken dat lang niet alle peilbesluiten actueel zijn, zie bijvoorbeeld Groningen en Utrecht. Gezien de dynamiek in de ruimtelijke inrichting van Nederland en de maaiveldvaling in veenweidegebieden is dit een ongewenste situatie. In gesprekken is echter enkele malen aangegeven dat er een actualisatieslag gepland is of reeds loopt. Hieruit blijkt dat het instrument peilbesluit nog volop wordt gehanteerd.

Op de vraag of het peilbesluit/-beheer in de praktijk goed functioneert wordt in meerderheid positief geantwoord. Dit geldt in ieder geval voor de oorspronkelijke doelstelling van peilbesluiten. Er is echter wel een behoefte aan een breder c.q. ander instrument. Zo geeft een grote meerderheid aan naar een flexibeler en integraler afgewogen peilbeheer te willen.

Wanneer we kijken naar de aanbevelingen die er zijn gedaan, dan is er sprake van overeenkomsten voor heel Nederland geldend. Algemeen geldt dat er behoefte is aan een bredere en meer toekomstgerichte afweging van belangen, eventueel gevolgd door een vastlegging in bijvoorbeeld een opgerekt peilbesluit.

3.2 Opstellen

Rolverdeling

In het voorgaande hoofdstuk is aangegeven dat het opstellen van peilbesluiten een taak is van het waterschap, dat daarbij rekening moet houden met de betrokken belang(hebbend)en. Uit de enquête blijkt ook dat het accent ligt op de rol van de waterschappen: zij nemen het initiatief, voeren uit en zijn eindverantwoordelijk. Er wordt echter diverse malen aangegeven dat de provincie en in mindere mate een gemeente een relevante rol spelen: kaders stellen, meedenken en controleren. Men geeft aan dat de rol van andere actoren dan het waterschap versterkt dient te worden, genoemd zijn provincies, gemeenten en belanghebbenden.

Bij het opstellen van een peilbesluit moet een brede belangenafweging worden gemaakt. Men mag verwachten dat dat leidt tot betrokkenheid vanuit meerdere disciplines. Het waterspoor wordt echter veel vaker genoemd dan het RO-spoor. Opvallend is de geringe betrokkenheid vanuit de RO-hoek en in mindere mate de juridische hoek.

Als peilbesluiten (bestuurlijk) onder de aandacht liggen, mag verwacht worden dat er beleidsnotities aangaande peilbesluiten zijn gemaakt. Ondanks het feit dat alle waterschappen ervaring hebben met peilbesluiten en dat er vele knelpunten zijn genoemd bij het opstellen van peilbesluiten, wordt slechts in circa de helft van de gevallen aangegeven dat men de beschikking heeft over een richtlijn hiertoe. Ook de provincies beschikken niet in alle gevallen over een uitgewerkt toetsingskader.

Karakter peilbesluit

Het consoliderende karakter van een peilbesluit wordt bevestigd door de enquête. Het richt zich op de bestaande situatie (functie of grond-

---

gebruik). Door de provincies wordt aangegeven dat peilbesluiten zich vooral richten naar het actuele grondgebruik. De waterschappen geven dit ook aan, maar ook de bestemmingen uit het bestemmingsplan worden genoemd.

Knelpunten

Bij het opstellen worden vele knelpunten genoemd. Opvallend is dat vele malen knelpunten m.b.t. basisgegevens en het effect van peilwijzigingen worden genoemd. Dit valt overigens buiten de scope van dit onderzoek, maar verdient zeker aandacht bij de uitwerking van GGOR.

De overige knelpunten zijn samen te vatten onder de noemer 'afweging van belangen' en 'hoe omgaan met normering'.

3.3 Vaststellen

Rolverdeling

In hoofdstuk 2 is aangegeven dat peilbesluiten worden vastgesteld het waterschap en vervolgens ter goedkeuring aan de provincie worden voorgelegd. Deze taakverdeling komt terug in de resultaten van de enquête. Voor de grote meerderheid van de respondenten kan deze rolverdeling van de actoren worden gehandhaafd. Meer nog dan het opstellen is het vaststellen gebonden aan het waterspoor. Dit is opvallend aangezien de besluiten ook door de provincie dienen te worden getoetst aan het Streekplan.

De toetsingskaders voor peilbesluiten kunnen door provincies afzonderlijk worden aangegeven, eventueel in hun Verordening Waterhuishouding. De meest genoemde toetsingskaders zijn het Waterhuishoudingsplan, Streekplan en Bestemmingsplan. Opvallend is dat het waterbeheersplan in de enquêtes slechts tweemaal is genoemd. Peilbesluiten worden derhalve breed getoetst.

Knelpunten

De (toetsing van) vaststelling blijkt niet eenvoudig te zijn: er worden vele knelpunten genoemd. In de eerste plaats wordt de procedure zelf als te tijdrovend en te omslachtig ervaren. Het meest genoemde knelpunt betreft echter de afweging van belangen. Deze vindt door het waterschap plaats en wordt 'goedgekeurd' door de provincie. Bijna alle provincies geven aan dat zij de belangenafweging een knelpunt vinden, zie bijvoorbeeld Overijssel en Utrecht. Waterschappen zouden als functioneel bestuur moeite hebben met de verbrede taak, de integrale belangenafweging.

3.4 Implementeren en handhaven

Rolverdeling

Nadat een peilbesluit is goedgekeurd, door Gedeputeerde Staten, draagt het waterschap zorg voor de implementatie: de waterstaatkundige inrichting van het gebied en/of de sturing van het peilbeheer worden aangepast en daarna gehandhaafd. De enquête ondersteunt dit. Ten opzichte van de voorgaande fasen is de betrokkenheid van andere actoren het geringst. Voor de grote meerderheid van de respondenten kan deze rolverdeling van de actoren worden gehandhaafd.

De handhaving (controle) van vastgestelde peilen verdient meer aandacht. Enerzijds om de toezichhoudende rol van de provincie te ondersteunen,

---

anderzijds om de dagelijkse peilbeheer-praktijk aan te laten sluiten op de peilbesluiten.

Bij het opstellen en vaststellen worden de diverse belangen meegewogen. In voorkomende gevallen dient optredende schade bij individuen te worden vergoed. Uit het onderzoek blijkt dat de meeste bezwaren betrekking hebben op de afweging van belangen. De wijze waarop hiermee wordt omgegaan verschilt per waterschap.

Knelpunten

Knelpunten bij de implementatie en handhaving van een peilbesluit hebben enerzijds betrekking op het actueel zijn, dat wil zeggen volgen van *ontwikkelingen in het gebied en anderzijds het gebrek aan (begrip voor de) flexibiliteit van het peilbeheer*. Het kan worden gezien als een 'recht op', terwijl het voor een waterbeheerder gaat om een inspanningsverplichting.

4 Conclusies en aanbevelingen

Op grond van het voorgaande volgt hierna een evaluatie van het instrument peilbesluit. De evaluatie richt zich met name op de bestuurlijk-juridische aspecten en niet op de technisch-inhoudelijke aspecten. Deze conclusies en aanbevelingen staan op zich maar worden tevens als input gebruikt bij de uitwerking van mogelijkheden voor de bestuurlijk-juridische verankering van GGOR.

De conclusies zijn aangegeven met cijfers, de aanbevelingen met letters.

Ervaring met peilbesluiten

Alle provincies en waterschappen hebben concrete ervaring met peilbesluiten dan wel streefpeilenplannen. In laag-Nederland vormen de peilbesluiten een vast onderdeel van het pakket aan instrumenten van waterschappen.

Opvallend is echter dat peilbesluiten vaak (ver)oud(erd) zijn. Gezien de snelheid van ruimtelijke ontwikkelingen een ongewenste zaak, want peilbesluiten dienen een directe relatie met het grondgebruik/functies van het gebied te hebben. De indruk is wel dat men bezig is of zal gaan met het actualiseren van peilbesluiten.

Bij provincies is het zicht op de stand van zaken van peilbesluiten veelal niet helder. Handhaving van wel opgestelde peilbesluiten is niet goed in beeld.

1. *Peilbeheer is een kernactiviteit van de waterbeheerders.*
  2. *Het instrument peilbesluit wordt volop toegepast in laag-Nederland.*
  3. *In hoog-Nederland wordt er veelal gewerkt met streefpeilenplannen of vergelijkbare vormen.*
- A. *De provincies moeten hun Verordening Waterhuishouding beter handhaven, met name de onderdelen actualisatietermijn en afweging van belangen*

Doelen van peilbesluiten

De Wet op de Waterhuishouding geeft aan dat waterschappen (voor door de provincie aan te geven gebieden) verplicht zijn peilbesluiten vast te stellen. Uit de WWH blijkt dat peilbesluiten consoliderend van aard zijn. Een peilbesluit bestaat uit een begrenzing van de oppervlaktewateren waarop het van toepassing is en een beschrijving van de te hanteren oppervlakte-waterpeilen. De bijbehorende toelichting gaat onder in op de gevolgde procedure en de daarin gemaakte afwegingen.

Voor de provincie zijn ze een middel om de door haar toegekende functies te realiseren. Voor het waterschap is het een middel om zo goed mogelijk de randvoorwaarden voor het grondgebruik te realiseren. Een peilbesluit is niet geschikt om functietoekenning te beïnvloeden.

In algemene zin zijn de doelen als volgt samen te vatten:

- Helderheid en rechtszekerheid.
- Afweging van belangen.
- Faciliteren grondgebruik.

4. *Peilbesluiten zijn consoliderend van aard: ze volgen de vastgestelde grondgebruikfuncties.*

5. *Peilbesluiten/streefpeilenplannen zijn niet geschikt om de functie-toekenning te beïnvloeden.*

B. *Ontwikkel een instrument waarmee de waterbeheerder meer invloed krijgt op de toekenning van functies in zijn beheersgebied*

Functioneren van het peilbesluit

In algemene zin functioneert het peilbesluit (als instrument) goed. Het is een vastleggend instrument van de waterschappen, gericht op hun eigen handelen en het bieden van rechtszekerheid aan de ingelanden.

Peilbesluiten hoeven niet gebiedsdekkend te zijn. De gebieden waarvoor peilbesluiten moeten worden opgesteld worden door de provincies aangegeven. Dit betreft die gebieden waar peilbeheersing in grote mate mogelijk is en/of sprake is van grote belangentegenstellingen.

Er is een duidelijke behoefte aan een breder of ander instrument met een bredere en op de toekomst gerichte invulling. Aan de ene kant kan hiermee invulling worden gegeven aan integraal waterbeheer, aan de andere kant kan hiermee de sturende rol van water bij ruimtelijke ordening worden versterkt.

6. *Peilbesluiten voldoen goed als instrument binnen de beperkte scope*

C. *Ontwikkel een instrument/planvorm met de breedte van integraal waterbeheer en gericht op de toekomst. De gewenste verbreding heeft betrekking op de volgende aspecten:*

- Rolverdeling/invulling.
- Vergroten sturende rol.
- Vergroten betrokkenheid/inzicht/draagvlak.
- Verbreden.
- Flexibeler.

Enkele van deze punten worden hieronder successievelijk toegelicht:

De rol van de betrokken actoren ziet men in de toekomst graag anders dan nu. Het waterschap blijft een centrale rol vervullen, zeker in de fases van het vaststellen en implementeren. In de daaraan voorafgaande opstelfase dient echter de inbreng van provincie, gemeente en terreineigenaren versterkt te worden. Waarschijnlijk verwacht men hierdoor ook tegemoet te komen aan een vaak genoemd knelpunt in de huidige situatie: de afweging van belangen (taakverbreding).

De momenteel gangbare procedure bij het opstellen van peilbesluiten kan daarbij gehandhaafd blijven. De gewenste aanpassingen richten zich op de invulling van de stappen in de procedure.

Los van het instrument is bij de provincies en waterschappen behoefte om hun kennis van het watersysteem uit te dragen. Aspecten die hierbij vaak

---

worden genoemd betreffen de werking van het watersysteem (de onderlinge samenhang erin) en de beperkingen die gelden voor de mate van beïnvloeding door de waterbeheerders.

Traditioneel had een peilbesluit alleen betrekking op oppervlaktewaterpeilen. Er is een duidelijke behoefte aan een verbreding in de zin van integraal waterbeheer. Dit omvat dan grondwater, oppervlaktewater, kwantiteit en kwaliteit en inrichting en beheer.

Tenslotte dient er meer ruimte te zijn voor flexibiliteit. Op die manier kan er adequaat worden ingespeeld op de weersomstandigheden, de actuele grondwaterstanden en eventuele wateroverlast situaties. Er zit echter een spanning tussen de wens/vraag tot het verschaffen van helderheid en de wens tot flexibiliteit/anticiperen op veranderende omstandigheden.

De wettelijke kaders, zoals WWH en provinciale verordeningen, bieden ruimte voor een deel van de gewenste aanpassingen. Moderne peilbesluiten kenmerken zich onder andere door een brede betrokkenheid van diverse actoren, een breed karakter en een relatief grote flexibiliteit. Voor het vergroten van de sturende rol van water in de ruimtelijke ordening zijn peilbesluiten geen geschikt instrument. In laag-Nederland is daarvoor een aanvullend instrument op peilbesluiten nodig. In hoog-Nederland kan dat aanvullende instrument wellicht zelfstandig functioneren.

Relatie met GGOR

Gezien de wettelijke status en invulling van peilbesluiten ligt het niet voor de hand om een peilbesluit 'op te rekken' om al de hierboven genoemde aspecten mee te nemen. Binnen hun beperkte en toegesneden doelstelling functioneren peilbesluiten goed. De uitwerking van de bestuurlijke en juridische verankering van het GGOR biedt kansen om aan de genoemde verbeteringen invulling te geven.

Aanpak en methode onderzoek

Het onderzoek richtte zich op provincies en waterschappen. Bijna alle provincies hebben meegewerkt aan het onderzoek. Dit geldt in wat mindere mate voor de waterschappen, maar ook hier was de deelname groot. De uitkomsten zijn dan ook representatief voor de waterbeheerders in Nederland.

De gestaffelde aanpak, enquête - gesprek - workshop, heeft goed gewerkt. De enquête heeft mede geleid tot het vormen van een gemeenschappelijk referentiekader en aanduiding van richtingen voor GGOR. Met name de workshops hebben in korte tijd een rijke bron aan informatie opgeleverd. Daarnaast waren de workshops een geschikt middel om onderling van gedachten te wisselen. Hetzelfde geldt voor de brede samenstelling van de Begeleidingscommissie.

7. De onderzoeksmethode heeft voldaan aan het doel: het evalueren van de procesgang rondom peilbeheer en het aangeven van leerpunten voor GGOR.

D. Betrek bij de verdere uitwerking van GGOR niet alleen de waterbeheerders maar ook de gemeenten en grondgebruikers

---

Literatuur

Van Hall, prof. mr. A. (red.), Waterbeheerswetgeving, Lelystad 1997.

Waterschap Vallei en Eem, Van perceel naar peilbesluit, Leusden 1999.

Waterschap Vallei en Eem, Peilbesluiten Arkenheem, Leusden, 2000.

Waterschap Zuiderzeeland, Werkwijze voor het opstellen van peilbesluiten (voorlopig werkdocument), april 2000.

Werkgroep Gewenst Grondwater Regiem Groningen, Gewenst Grondwater Regiem Groningen. Traject en uitwerking 1^e fase, Groningen 1999.

Provincie Groningen, Werkgroep peilbesluiten, Leidraad voor het opstellen en beoordelen van peilbesluiten, Groningen maart 1996.

Ministerie van VROM, Rijksplanologische Dienst. De Waterparagraaf. Handreiking water in bestemmingsplannen. Studierapport. Concept-Versie 3, Den Haag maart 2000.

Commissie Integraal Waterbeheer, Evaluatie waterakkoorden. Waterkwaliteit en - kwaliteit, juli 1999.

Provincie Gelderland, Compensatie vernattingschade. Hoofdlijnen schadevergoeding bij verdrogingsbestrijding. Arnhem 1999.

Ovaa, E. Gebiedscontracten. Een nieuwe kijk op sturing van regionaal landgebruik en waterbeheer. Wageningen 1999.

ARCADIS (i.o.v. Ministerie van VROM - RPD, Ministerie van V&W - RIZA), Blauwe knooppunten. Integratie van water en ruimte in de praktijk. Deventer 1997.

Commissie Integraal Waterbeheer, Water in Beeld 1999.

Unie van Waterschappen, Peilbeheer en peilbesluit: een bestuurlijk-juridische verkenning, 1985.

Artikelen, notities

Persbericht min. LNV, 1999. LNV, VROM en IPO bakenen rol in landelijk gebied af.

De Water, Nieuwsbrief over integraal waterbeheer. Kassen in de diepste polder, leren we het dan nooit? Nr. 62, januari 2000.

Kuitert, J.; Claessen, F., augustus 1999. Notitie juridische aspecten van het GGOR + reactie.

Feringa, J., februari 1999. Notitie over GGOR. Korte beschrijving en stand van zaken. Provincie Gelderland.

Bijlagen

Bijlage 1 Samenstelling Begeleidingscommissie en Projectteam

Begeleidingscommissie

RWS-RIZA	M.J. van der Vlist (projectbegeleiding) J.J. Bosma (projectbegeleiding / -secretaris) F. Claessen
RWS-Hoofdkantoor A Min. V&W CDJZ Provincie Gelderland	mw. J. van Arum (voorzitter) P. Terpstra H.J. Reit mw. I. Huis in 't Veld
Provincie Utrecht Waterschap Rijn en IJssel HHR Uitwaterende Sluizen Unie van Waterschappen RIVM	G. den Hartogh A. te Pas S. Verbeek B. Raven G. Beugelink
Agendaleden: STOWA VNG	B. van der Wal E. ten Elshof

Projectteam ARCADIS

A. ter Harmsel
E. van Slobbe
J. de Boer
F. Goossensen
mw. E. Ovaa (Landbouwuniversiteit Wageningen)
mw. E. Westhuis (Waterschap Vallei en Eem)

Bijlage 2 Respondenten enquête

Instantie	Peilbesluiten	GGOR
<i>Provincies</i>		
Groningen	de heer J. M. Berghuis	de heer Schuurman
Friesland	mevrouw Steenbruggen	mevrouw Steenbruggen
Drenthe	de heer R. van Veen	de heer R. van Veen
Overijssel	de heer B. Groenhof	de heer L. Stalpers
Utrecht	mevrouw M. Koopman	de heer G. A. den Hartogh
Gelderland	de heer Ten Hooven	de heer H. J. Reit
Noord-Holland	mevrouw Spruijt	de heer J. v.d. Koppel
Zuid-Holland	mevrouw P. Oude Essink	mevrouw P. Oude Essink
Noord-Brabant	de heer F. Helmich	de heer R. Ruijtenberg
Limburg	de heer P. van Kerkvoort	de heer P. van Kerkvoort
Zeeland	de heer J. de Maat	de heer J. de Maat
Flevoland	de heer M. Hoeksema	de heer Wolfswinkel
<i>Waterschappen</i>		
Waterschap Groot Geestmerambacht	de heer D. J. Marsman	de heer D. J. Marsman
Hoogheemraadschap van de de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden	de heer Z. C. Vonk	de heer Z. C. Vonk
Waterschap Vallei & Fiem	de heer K. van den Herik	de heer K. van den Herik
Waterschap Reest en Wieden	de heer J. Esenbrink	de heer J. Esenbrink
Waterschap Groot Salland	de heer C. Griffioen	de heer C. Griffioen
Waterschap Rijn en IJssel	de heer A. te Pas	de heer A. te Pas

Bijlage 3 Enquête peilbesluiten/-beheer

Achtergrond

Ter evaluatie van het hiervoor geschetste proces over de totstandkoming van peilbesluiten/-beheer is een enquête opgesteld en toegezonden aan alle provincies en een zestal waterschappen, verdeeld over hoog- en laag-Nederland. De personen die hebben meegewerkt aan de enquête zijn vermeld in bijlage 2. Deze hebben vanuit hun persoonlijke ervaring en visie gereageerd.

Het gaat hier nadrukkelijk niet om bestuurlijke standpunten van de genoemde instanties.

Deze vragenlijst peilbesluiten/-beheer heeft tot doel de ervaringen met peilbesluiten/-beheer tot nu toe inzichtelijk te maken. Deze reeds opgedane ervaring (procesgang, technisch-inhoudelijk, toepasbaarheid en beheersbaarheid) kan relevante informatie opleveren voor het opstellen, vaststellen en implementeren van GGOR nu en straks. Oftewel, peilbesluit/-beheer ervaringen als (waardevolle) input voor GGOR.

Leeswijzer

Hierna zijn de resultaten van de enquête per vraag opgenomen, waarbij per vraag een korte impressie van de achtergrond en antwoorden is aangegeven. De enquête bestaat uit 20 vragen, ingedeeld in de onderdelen algemeen, opstellen, vaststellen en implementeren.

Om eventuele verschillen tussen provincies en waterschappen onder het voetlicht te brengen zijn de antwoorden van deze twee groepen als aparte kolommen opgenomen. De namen van de instanties zijn als volgt afgekort:

Provincies	Waterschappen
UTR - Utrecht	GGA - Groot Geestmerambacht
ZHO - Zuid-Holland	A&V - HHR Alblasserwaard en Vijfheerenlanden
GRO - Groningen	V&E - Vallei en Eem
DRE - Drenthe	R&W - Reest en Wieden
GEL - Gelderland	
FLE - Flevoland	
ZEE - Zeeland	
NHO - Noord-Holland	
FRI - Friesland (slechts ten dele ingevuld)	
NBR - Noord-Brabant	
OVE - Overijssel	

Niet ingevuld: provincie Limburg en de waterschappen Groot Salland en Rijn en IJssel. Beide waterschappen hebben wel deelgenomen aan de workshops peilbeheer.

Algemeen

1. Kent uw provincie/waterschap peilbesluiten/peilbeheer (hellende gebieden, o.a. streefpeilen)?

Ja. UTR-FLE ZEE-ZHO-GRO-DRE- GGA-A&V-V&E R&W-
GEL-NHO-FRI-NBR-OVE-

Nee.

Waterkwantiteitsbeheer is een kerntaak van de waterschappen. In heel Nederland is er ervaring met peilbesluiten dan wel streefpeilen. Grofweg kent men in laag-Nederland peilbesluiten en in hoog-Nederland streefpeilen.

2. Zo ja, voor welk deel van de provincie / beheersgebied (is er een kaartje)?

Het is van belang om de geografische reikwijdte van peilbesluiten te weten. De vraag naar een kaart is daarnaast bedoeld om een indruk te krijgen van de mate waarin aandacht wordt gegeven aan peilbesluiten.

(bijna) gehele gebied. ZEE-FLE-ZHO-DRE-NHO-FRI- GGA-A&V
NBR-OVE-

Gedeelten (natuur Of ANDERS). UTR-GRO- V&E-R&W

Geen.

In de meeste gevallen betreft dit de gehele provincie of beheersgebied. Peilbesluiten zijn gekoppeld aan de gebieden waar het peil min of meer beheerst kan worden, dat wil zeggen de poldergebieden en waterinlaatgebieden. In de vrij afwaterende en gestuwde gebieden kent men (een vorm van) streefpeilen.

Enkele provincies hebben kaarten opgestuurd.

3. Heeft u een lijst van peilbesluiten/ besluiten omtrent peilbeheer waarover wij kunnen beschikken voor dit onderzoek?

Doel van deze vraag is om een indruk te krijgen van het aantal peilbesluiten alsmede de mate waarin de actualiteit ervan van belang is voor deze instanties.

Ja. ZEE-FLE-ZHO-GRO-GEL-NHO- GGA-A&V-V&E R&W-
Nee. UTR-DRE-NBR-OVE-

De provincie geeft via haar Verordening Waterhuishouding onder andere aan voor welke gebieden een peilbesluit moet worden opgesteld. Uit de antwoorden blijkt dat niet alle provincies een lijst hiervan op de plank hebben liggen. De deelnemende waterschappen geven aan hier wel over te beschikken.

4. Zijn de (meeste) peilbesluiten/ besluiten omtrent peilbeheer actueel? (peilbesluit is geldig voor 8 jaar)

Eigen ervaring leert dat peilbesluiten soms achterhaald zijn door de ruimtelijke ontwikkelingen in het gebied.

Ja. FLE-GRO-NHO- A&V R&W-
Nee. UTR-ZEE-ZHO-DRE-
SD/SD. GEL-NBR- GGA-V&E
Onbekend. OVE-

In dezelfde verordening staat ook een actualisatietermijn voorgeschreven. Deze varieert, maar bedraagt meestal 8 tot 10 jaar. Het blijkt dat lang niet alle peilbesluiten actueel zijn. Diverse malen is aangegeven dat er een actualisatieslag gepland is of reeds loopt.

Opstellen

5. Wat zijn volgens u de drie belangrijkste knelpunten bij het technisch-inhoudelijk opstellen van peilbesluiten/besluiten omtrent peilbeheer?

Deze vraag is open gesteld. Clustering van de antwoorden heeft nadien plaatsgevonden.

<i>Basisgegevens</i>		
Maaiveldhoogtemetingen (ligging/daling).	UTR-NHO-NBR-	A&V-
Beschikbaarheid hoogtegegevens (inmiddels opgelost met actueel hoogtebestand Nederland).	ZEE-GRO-	
Nauwkeurig beeld dat waterschappen moeten hebben (onvoldoende technische kennis).	ZEE-	V&E-
Onvoldoende inhoudelijke kennis.	ZEE-NBR-	
Tekortkomingen in modellering.	NBR-	
Detailniveau peilvakken op kaart en in tekst.		GGA-
Actuele bodemkaart.	GRO-NBR-	
<i>Effecten van andere peilen op grondgebruik</i>		
Bepaling agrarische waarde (toegevoegde waarde t.o.v. handhaven huidige situatie).	UTR-	
Bepaling verwachte schade aan bebouwing en infrastructuur.	UTR-	
Het aangeven van de effecten van peilverlaging en peilverhoging.	FLE-GEL-	
<i>Afweging van belangen</i>		
Het rekening houden met de belangen en het vertalen in een peil, de afweging van verschillende belangen.	FLE-GEL-NHO- OVE-	V&E-
Op welke gebruiker stem je het peil af.	DRE-	
Vertalen van 'wensenkaart' in peilen.	GEL-	
Formuleren ontheffingenbeleid.		GGA-
<i>Normering</i>		
Interpretatie normen waterhuishoudingsplan.	GRO-	
Vertaling van beleid naar duidelijke normen voor ontwerp en toetsing waterbeheersing.		R&W-
Nieuw WHP-beleid werkt in de praktijk traag door.	NHO-	
Normering drooglegging.		GGA-

Bij het opstellen worden vele knelpunten genoemd. Opvallend is dat vele malen knelpunten met betrekking tot basisgegevens en het effect van peilwijzigingen worden genoemd. Dit valt verder buiten de scope van dit onderzoek.

De overige knelpunten zijn samen te vatten onder de noemer 'afweging van belangen' en 'hoe omgaan met normering'.

---

6. *Wat is in de huidige situatie de (bestuurlijke) rol van de diverse actoren (onderscheiden naar afdelingen/diensten, zie hieronder) inzake het technisch-inhoudelijk opstellen van peilbesluiten/ besluiten omtrent peilbeheer?*

Ter toelichting op het schema: horizontaal staan diverse rollen benoemd, verticaal de verschillende actoren. De grijze balk geeft de antwoorden van waterschappen weer, de andere die van de provincies.

De tabel bestaat uit twee delen ('sporen'): water en RO.

Bij het opstellen van PB'n wordt het waterspoor veel vaker genoemd dan het RO-spoor. Het opstellen vindt dus met name plaats vanuit de waterhoek. Daarnaast wordt de inbreng vanuit het RO-spoor meer gekarakteriseerd als meedenkend en volgend. Het waterspoor is veelal initiator, uitvoerend en eindverantwoordelijk.

De taakverdeling tussen de betrokken overheden komt overeen met de wettelijke taakverdeling: de initiatiefnemende rol ligt bij het waterschap, de provincie stelt kaders/denkt mee. De rol van de gemeente is beperkt tot volgen en meedenken.

6. Wat is in de huidige situatie de (bestuurlijke) rol van de diverse actoren (onderscheiden naar afdelingen/diensten, zie hieronder) inzake het technisch-inhoudelijk opstellen van peilbesluiten/besluiten omtrent peilbeheer?

Water-spoor	Initiatief-nemer schrijver	Mee-denkend	Onderhandelend	Intermediair	Kaderstellend	Sturend	Volgend	Eindverantwoordelijk	Uitvoerend	Controlerend	Goedkeuring	Anders (niet)	
provincie		UTR-FLE-ZEE-ZHO-GRO-GEL-NHO-FRI-NBR-OVE-V&E	ZEE-ZHO	UTR-ZEE-ZHO	FLE-ZEE-GRO-DRE-GEL-NHO-FRI-NBR-A&V-V&E	UTR-GRO		FLE-GEL		ZEE-FLE-GRO-FRI-NBR-OVE-V&E-R&W	UTR-FLE-GRO		
waterschap	UTR-FLE-ZEE-ZHO-GRO-DRE-NHO-NBR-OVE-A&V-V&E-R&W	UTR-ZEE	ZEE-FLE-GRO			UTR-FLE-ZHO	ZEE-GRO	UTR-FLE-ZEE-ZHO-GRO-DRE-NHO-NBR-OVE-A&V-V&E-GGA-R&W	UTR-FLE-ZEE-ZHO-GRO-DRE-NHO-NBR-OVE-V&E-A&V-GGA-R&W	ZEE		GEL	
gemeente		UTR-ZHO-GRO-NHO-GGA-V&E	V&E-A&V-R&W	A&V-R&W	V&E-A&V-GGA-R&W	V&E-A&V-R&W	UTR-GRO-DRE-NBR-OVE-V&E-GGA-R&W		FLE	GRO		UTR-FLE-GEL-NHO-GGA	
RO-spoor	Initiatief-nemer	schrijver	Mee-denkend	Onderhandelend	Intermediair	Kaderstellend	Sturend	Volgend	Eindverantwoordelijk	Uitvoerend	Controlerend	Goedkeuring	Anders (niet)
provincie			UTR-ZHO-GRO-V&E	ZHO		OVE-GRO-DRE-NHO	GRO	UTR-ZEE-NBR-OVE-V&E-R&W			GRO		FLE-GEL
waterschap	DRE	DRE	ZEE-ZHO-OVE	ZHO				ZEE-GRO-NBR-A&V	DRE	DRE-OVE	R&W		UTR-GEL-NHO
gemeente	ZEE-GRO	ZEE	ZHO-GRO	ZEE-ZHO-GRO		NHO	UTR-GRO-NHO	ZEE-DRE-NBR-OVE-A&V-GGA-V&E-R&W	ZEE	ZEE	ZEE		FLE-GEL
	GGA		GGA-V&E	A&V		V&E					R&W		GGA

7a. Is het peilbesluit/peilbeheer in de huidige situatie voor de provincie c.q. het waterschap een middel om iets te regelen (vooraf, sturend) of een middel om iets vast te leggen (consoliderend aan functies en bestemmingen)?

In hoofdstuk 2 is aangegeven dat een PB in de huidige vorm moet worden gezien als een instrument om iets vast te leggen. In de discussie rond GGOR komt vaak de behoefte naar voren om een toekomstgericht instrument te hebben.

Provincie

Sturend	stelt functie vast, peilbesluit volgt, beleid geeft richting aan	UTR-ZEE-ZHO- GRO-DRE-NBR-	R&W
Consoliderend	middel om functies te realiseren	UTR-FLE-DRE- GEE-NHO-OVE	V&E-GGA R&W

Waterschap

Sturend		FLE-NHO	GGA-V&E- R&W-
Consoliderend	volgt functie	UTR-FLE-ZEE- GRO-DRE-NHO- NBR-OVE-	GGA-A&V- R&W

Er is hier geen eenduidig beeld omtrent het sturende dan wel consoliderende karakter van een peilbesluit. De vraag lijkt echter meer beantwoord vanuit een taakopvatting voor een provincie (sturend) en een waterschap (volgend). Zoals de vraag was bedoeld, geeft men aan dat het PB een consoliderend instrument is.

7b. Als het grondgebruik niet overeenkomt met de bestemming in het bestemmingsplan, waarop wordt het peilbesluit/peilbeheer dan gericht?

Dit wordt soms als een probleem aangegeven bij het opstellen van peilbesluit. Desondanks wordt dit toch opgesteld. Interessant is dan om te weten op grond waarvan dit gebeurt.

Actueel Grondgebruik (kwaliteits van oudste rechten, actueel)	UTR-ZEE-GRO-NBR-OVE-	V&E-R&W-
WHP	NHO	
Streekplan	ZHO	
Bestemmingsplan		GGA-A&V- V&E-
Ander,		R&W
N.v.t.	FLE-DRE-GEE	

Door de provincies wordt aangegeven dat peilbesluiten zich vooral richten naar het actuele grondgebruik. De waterschappen geven dit ook aan, maar ook de bestemmingen uit het bestemmingsplan worden genoemd.

8. Heeft het waterschap een richtlijn/beleidsnotitie m.b.t. het technisch-inhoudelijk opstellen van peilbesluiten/besluiten omtrent peilbeheer?

De afgelopen tijd worden er door waterschappen vaak beleidsnotities opgesteld waarin het waterschapsbeleid ten aanzien van een bepaald item wordt uitgewerkt. Als peilbesluiten (bestuurlijk) onder de aandacht liggen, mag verwacht worden dat er beleidsnotities peilbesluiten zijn gemaakt.

Ja	UTR-ZHO-GRO-NHO-NBR	A&V R&W-
Nee	ZEE-FLE-NHO-OVE	GGA-V&E

Ondanks het feit dat allen ervaring hebben met peilbesluiten en dat er vele knelpunten zijn genoemd bij het opstellen van peilbesluiten, wordt slechts in circa de helft van de gevallen aangegeven dat men de beschikking heeft over een richtlijn hiertoe.

9. *Wie worden binnen uw organisatie betrokken bij het technisch-inhoudelijk opstellen van peilbesluiten/ besluiten omtrent peilbeheer (afdelingen/sectoren)?*

Bij het opstellen van een peilbesluit moet een brede belangenafweging worden gemaakt. Men mag verwachten dat dat leidt tot betrokkenheid vanuit meerdere disciplines.

<i>Water</i>		
Stedelijk water (kwaliteit).	UTR-	
Grondwater/verdroging.	UTR-	
Milieuplanvorming, sectie waterplanning.	FLE-	
Water en groen.	NBR-ZEE-	
Afdeling/sector water.	ZHO-DRE-GEL-OVE-	A&V-V&E-R&W-
<i>Landelijk gebied / groen</i>		
Afd. landelijk gebied / landb. / nat.	UTR-ZHO-ZEE-GEL-OVE-	
Beheer en uitvoering.	NHO-	
Plannen en projecten.		GGA-R&W-
<i>RO</i>		
Afdeling ruimtelijke ordening.	DRE-	
<i>Overige</i>		
Niet (wp stelt op).	GRO-	
Cultuurhistorie.	ZHO-	
Welzijn (archeologie).	NHO-	
Juridische zaken.		GGA-A&V-

Overeenkomstig vraag 6 zijn het met name de provinciale waterafdelingen die betrokken zijn bij het opstellen van peilbesluiten. Opvallend is de geringe betrokkenheid vanuit de RO-hoek en in mindere mate de juridische hoek. Bij de waterschappen is de organisatie meestal ingedeeld in 'beleid' en 'projecten' e.d., waardoor de vraag niet goed aansluit.

Vaststellen

10. *Wat is in de huidige situatie de (bestuurlijke) rol van de diverse actoren (onderscheiden naar afdelingen/diensten, zie hieronder) inzake het bestuurlijk-juridisch vaststellen van peilbesluiten/bsluiten omtrent peilbeheer?*

Toelichting lay-out: zie vraag 6.

Het vaststellen van PB is sterk gebonden aan het water-spoor. De inbreng vanuit het RO-spoor is minder dan bij het opstellen (zie vraag 6).

Wettelijk (zie hoofdstuk 2) wordt een peilbesluit door het waterschap vastgesteld en vervolgens door de provincie goedgekeurd. Deze rolverdeling komt ook uit de antwoorden naar voren.

11. *Waaraan wordt het peilbesluit/bsluit omtrent peilbeheer getoetst?*

De toetsingskaders voor PB kunnen door provincies afzonderlijk worden aangegeven, eventueel in hun Verordening.

<i>Omgevingsplannen</i>		
Streekplan.	UTR-ZHO-GEL-NHO-	GGA-A&V-V&E-R&W-
Waterhuishoudingsplan.	UTR-FLE-ZEE-ZHO-GEL- NHO-NBR-OVE-	GGA-A&V-V&E-R&W-
Milieubeleidsplan.	UTR-GEL-	A&V-
POP.	GRO-DRE-	
<i>Sectorale plannen</i>		
EHS, verdroging.	UTR-FLE-ZHO-GRO-	A&V-
Bestemmingsplan.	ZEE-GRO-NHO	A&V-GGA-V&E-R&W-
Waterbeheersplan.		GGA-A&V-
<i>Anders</i>		
Er vindt geen toetsing plaats.	(OVE-)	
Anders (belangenafweging, effecten peilbesluit, grondgebruik).	ZEE-FLE-GEL-NBR-	

Meest genoemde toetsingskaders zijn het Waterhuishoudingsplan, Streekplan en Bestemmingsplan. Opvallend is dat het waterbeheersplan slechts tweemaal is genoemd. De provincies zullen dit wellicht niet noemen omdat ze ervan uitgaan dat het waterschap zorg draagt voor een toetsing aan hun eigen waterbeheersplan.

10. Wat is in de huidige situatie de (bestuurlijke) rol van de diverse actoren (onderscheiden naar afdelingen/diensten, zie hieronder) inzake het bestuurlijk-juridisch vaststellen van peilbesluiten/besluiten omtrent peilbeheer?

Water-	Initiatief-nemer	schrijver	Mee-denkend	Onderhandelend	Inter-mediair	Kader-stellend	Sturend	Volgend	Eindverantwoordelijk	Uitvoerende	Controlerend	Goedkeuring	Anders (niet)
provincie			FLE-GRO-GEL-NBR	GEL-NBR		ZEE-FLE-GRO-GEL-NBR-V&E-A&V	FLE-GRO-NBR		ZEE-FLE-GEL-GGA-R&W		ZEE-FLE-GRO-DRE-NBR-V&E-R&W	UTR-ZHO-DRE-NHO-OVE	FLE
waterschap	ZEE-FLE-GRO-NBR	FLE-GRO-NBR		FLE-GRO			FLE-ZHO-NBR	GRO	UTR-FLE-ZEE-ZHO-GRO-NHO-NBR-OVE-A&V-V&E-R&W	FLE-ZHO-GRO-DRE-NBR	UTR		GEL-OVE
gemeente	A&V-V&E	V&E-A&V		A&V	A&V	A&V-GGA-V&E	A&V-V&E	GRO-NBR-GGA-V&E		ZHO-GRO			UTR-DRE-GEL
RO-spoor	Initiatief-nemer	schrijver	Mee-denkend	Onderhandelend	Inter-mediair	Kader-stellend	Sturend	Volgend	Eindverantwoordelijk	Uitvoerende	Controlerend	Goedkeuring	Anders (niet)
provincie			UTR-ZHO-GRO			GRO	ZEE-GRO	ZEE-NBR	ZEE		GRO-DRE	UTR-DRE	UTR-GEL
waterschap			ZHO				GGA	A&V-V&E			R&W		GGA
gemeente	GRO	GGA	A&V	ZEE-ZHO-GRO-A&V		GRO	GRO	GRO-NBR	GGA				UTR-DRE-GEL
			ZEE-ZHO-GRO	ZEE-ZHO-GRO-A&V				ZEE-ZHO-NBR-GGA-A&V-V&E			R&W		UTR-DRE-GEL-GGA

12. Wat zijn volgens u de drie belangrijkste knelpunten bij het bestuurlijk-juridisch vaststellen van peilbesluiten/ besluiten omtrent peilbeheer?

<i>Belangenafweging</i>		
Waterschappen hebben moeite met de verbrede integrale taak, de belangenafweging	UTR FLE - ZHO- GEL OVE	
Tegengestelde belangen	NHO NBR-	
Onderbouwing van het peilbesluit.	FLE OVE-	
Durf om nee te zeggen	GRO	
<i>Procedure</i>		
De procedure (bezwaren, verzoeken enorm vertragend)	ZEE FLE	GGA R&W-
Tijd	ZEE	GGA
<i>Rechtszekerheid</i>		
Juridisch verantwoord van oude ambtelijke uitspraken		GGA-
Flexibilisering vs. Rechtszekerheid vaste peilen.	NBR	V&E-
<i>Overige</i>		
Verouderde bestemming/plannen.		A&V-
Inpassing in het provinciaal WHP-beleid.	NBR	
N.v.t.	DRE	

Bij het vaststellen komen de volgende knelpunten naar voren:

- de afweging van belangen;
- de rechtszekerheid naar betrokkenen en tenslotte;
- de procedure zelf, die als tijdrovend en omslachtig wordt ervaren.

Implementatie / schade

13. Wat is in de huidige situatie de (bestuurlijke) rol van de diverse actoren (onderscheiden naar afdelingen/diensten, zie hieronder) inzake het implementeren van peilbesluiten/ besluiten omtrent peilbeheer?

Toelichting lay-out: zie vraag 6

Het implementeren en uitvoering geven aan een peilbesluit is een wettelijke taak van een waterschap. Dit wordt bevestigd door de antwoorden op deze vraag.

Ten opzicht van de voorgaande fasen (opstellen en vaststellen) is de betrokkenheid van de andere actoren het geringst.

14. Functioneert het peilbesluit/peilbeheer in de praktijk?

Ja	UTR FLE - GRO GEL NHO NBR OVE	GGA A&V-V&E R&W-
Nee	ZHO-	
Beperkt (met peilbesluiten stuur je absoluut geen grondwaterstanden).	ZEE-	
N.v.t.	DRE-	

Een grote meerderheid van de respondenten geeft aan dat het peilbesluit werkt in de praktijk. Gezien alle hiervoor genoemde knelpunten een enigszins verrassend antwoord.

Een verklaring kan zijn dat het peilbesluit werkt binnen de oorspronkelijke doelstelling ervan, die meer consoliderend van karakter is (zie hoofdstuk 2).

13. Wat is in de huidige situatie de (bestuurlijke) rol van de diverse actoren (onderscheiden naar afdelingen/diensten, zie hieronder) inzake het implementeren van peilbesluiten/besluiten omtrent peilbeheer?

Water- spoor	Initiatief- nemer	schrijver	Mee- denkend	Onderhan- delend	Inter- mediair	Kader- stellend	Sturend	Volgend	Eindverant- woordelijk	Uitvoerend	Controlerend	Anders (geen)
provincie						ZHO-OVE-	NBR-	OVE-			UTR-ZEE- ZHO-GRO- V&E-GGA-	DRE-GEL- NHO-
waterschap	UTR-ZEE- ZHO-OVE-	OVE-		OVE-			NBR-OVE-		UTR-ZEE- ZHO-NBR- OVE-	UTR-FLE- ZEE-ZHO- GRO-NHO- NBR-	FLE-ZEE- ZHO-GRO- NHO-	DRE-GEL- NHO-
gemeente	GGA-A&V- V&E-		OVE-				V&E-R&W-	ZHO-NBR -OVE-	A&V-GGA- V&E-R&W-	A&V-GGA- V&E-R&W-	A&V-V&E-	UTR-DRE- GEL- V&E-
RO-spoor												
provincie							NBR-	OVE-			GRO-	UTR-ZHO- DRE-GEL- GGA-V&E-
waterschap	A&V-		OVE-			GGA-	NBR-OVE-		A&V-	UTR-	UTR-GRO-	UTR-DRE- GEL-
gemeente			OVE-				ZHO-NBR- OVE-				GRO-	UTR-DRE- GEL- V&E-

15. Wat zijn volgens u de drie belangrijkste knelpunten bij de implementatie en handhaving van peilbesluiten/besluiten omtrent peilbeheer?

<i>Actualiteit</i>		
Het bijhouden en rapporten van het verloop van de streefpeilen; actualiteit	FLL-ZHO-	
Wijziging van functies	NHO-	V&E-
Over gevolgen van verandering wordt niet nagedacht	ZEE-	
Maaiveld dalingen	NHO-	
<i>Naleving in praktijk</i>		
Onvoldoende controle op naleving door waterschap	ZEE-	
Terugkoppeling naar de uitvoerende peilbeheerders in het veld		R&W-
Niet nageleefde peilen	ZHO-OVE-	
Werkwijze buitendienstmedewerkers		GGA-
Onderbemalingen	NHO	
<i>Begrip voor karakter peilbesluit</i>		
Begrip buitenstaanders voor afwijking van peil	GRC-	V&E-
Interpretatie inhoud peilbesluit (door derden en waterschap). Te streng en te nauw	ZEE-	
N.v.t. niet bekend	DRE-GFI-NBR	A&V-

Knelpunten bij de implementatie en handhaving van een peilbesluit hebben enerzijds betrekking op het actueel zijn, het volgen van ontwikkelingen in het gebied en anderzijds het gebrek aan (begrip voor de) flexibiliteit van het peilbeheer. Het kan worden gezien als een 'recht op', terwijl het voor een waterbeheerder gaat om een inspanningsverplichting. Tenslotte baart de praktische uitwerking en handhaving van een peilbesluit zorgen (zie ook vraag 16).

16. Hoe zit het met de handhaving van eenmaal vastgestelde peilbesluiten/besluiten omtrent peilbeheer?

Er is sprake van handhaving/controle door het waterschap (o.a. door peilbuizen te meten).	ZEE-GRC-	A&V-V&E-R&W-
Een peilbesluit is slechts een formele vaststelling. De uitvoering ervan laat te wensen over	ZEE-	
De provincie houdt toezicht en controleert		
Handhaving is een taak van het waterschap	UTR-FLL GRC-DRE GFI-NHO NBR-OVE	GGA-A&V V&E-R&W
Handhaving is (ook) een taak van de provincie		GGA-
Anders (provincie ontvangt een verslag van de peilverlopen, maar de uitvoering hiervan door het waterschap laat te wensen over, op vrijwillige basis houdt provincie toezicht)	ZEE-FLL ZHO-DRE	

Handhaving is een taak van het waterschap. Dit wordt ook aangegeven.

Enkelen geven aan dat deze taak voor verbetering vatbaar is, en dat de provincie wellicht een actievere rol moet spelen. De provincie dient er ook op toe te zien dat peilbesluiten worden geactualiseerd.

17. Heeft de provincie/het waterschap vaak te maken met schaderegelingen en bezwaartprocedures in het kader van peilbesluiten?

De mate waarin dit voorkomt kan een aanwijzing geven over de wijze waarop met de betrokken belangen en de afweging daarvan wordt omgegaan.

schaderegelingen

Ja.	UTR-ZEE-	A&V- (4x/j)
Nee.	FLE-DRE-GEL-NBR-	V&E-
Nauwelijks.	ZHO-GRO-NBR-OVE-	GGA-R&W-
Anders.		

Schaderegelingen komen voor, maar niet buitensporig.

bezwaarprocedures

Ja (peil voldoet niet, te nat/droog, misinterpretatie peilbesluit).	UTR-FLE-GRO-NHO-NBR-OVE-	GGA-A&V-V&E-
Nee.	GEL-	
Nauwelijks.	ZHO-DRE-	R&W-
Anders.		

Bezwaarprocedures komen echter veelvuldig voor. De aangegeven bezwaren hebben betrekking op de gemaakte afweging van belangen in het gebied, die door het individu anders kunnen worden beleefd.

18. Is flexibel peilbeheer voor uw gebied wenselijk?

In traditionele peilbesluiten werd vaak volstaan met een zomer- en een winterpeil en de data waarop deze werden ingesteld.

Ja.	ZEE-ZHO-GRO-DRE-GEL-NHO-NBR-	GGA- (delen), A&V-V&F-R&W-
Nee.		
N.b.	OVE-	

Een grote meerderheid geeft aan naar een flexibeler peilbeheer te willen. Dit vindt overigens ook reeds plaats. Een modern peilbesluit biedt vele mogelijkheden om flexibeler met het peilbeheer om te gaan.

19. Is de relatie met

- *naastgelegen peilgebieden;*
- *tussen rijkswateren en regionale wateren;*
- *tussen landelijk en stedelijk gebied.*
op adequate wijze in het peilbesluit verwerkt?

Ja.	FLE-NHO-	GGA-A&V-V&E-
Nee (onvoldoende gebiedsgerichte besluiten met integraal karakter; ontbreken tijd en geld en model-instrumentarium).	UTR-ZHO-GRO-	
Beperkt (voorbereiding/toelichting peilbesluit verbeteren).	ZEE-NBR-	
N.v.t.	DRE-GEL-OVE-	

De (enkele) waterschappen geven aan dat de relatie met omliggende gebieden op adequate wijze is verwerkt.

Een groot deel van de provincies geeft aan dat dit voor verbetering vatbaar is. Men heeft daar behoefte aan een meer omvattende afweging van belangen.

20. In het voorgaande is een onderscheid gemaakt in het opstellen, vaststellen en implementeren van peilbesluiten. Wie moeten volgens u in de toekomst welke rol op zich nemen en waarom?

Een andere aanpak kan zich richten op de taakverdeling tussen de actoren.

Fase	Actoren	Prov's	WS'n	Motivatie
Opstellen	provincie	UTR-ZEE- NHO-NBR-	GGA	erbij betrekken, meedenken
	waterschap	ZFE-FLF- GRO-DRE- GFI-NHO- NBR	GGA- A&V- V&E- R&W-	initiatiefnemer, wettelijke taak, vervaardigen peilbesluit
	gemeente- belang- hebbenden	UTR-NBR- NHO-NBR-	GGA-	Meedenken inspraak, initiatiefnemer, meedenken
Vast- stellen	provincie	UTR-FLF- ZEE-GEI- NHO-NBR-	GGA- R&W-	toetsend, goedkeurend
	waterschap	ZFE-FLF- GRO-DRE- GFI-NHO- NBR	GGA- A&V- V&E- R&W	DB stelt vast, wettelijke taak
	gemeente- belang- hebbenden	NBR- NHO-NBR-		eigen belang
Imple- menteren	provincie	ZFE-		controle handhaving een beetje bij provincie
	Waterschap	UTR-FLF- ZEE-GRO- DRE-GEI- NHO-	GGA- A&V- V&E- R&W	instellen van de peilen/contractoren, wettelijke taak
	gemeente	NBR-		actievere rol

In de toekomst blijft de primaire rol bij het opstellen-vaststellen-implementeren van peilbesluiten bij het waterschap liggen. Met name de provincies geven aan een grotere rol voor zichzelf te zien bij het opstellen en vaststellen van peilbesluiten.

Incidenteel wordt ook gemeenten en belanghebbenden een grotere rol bij het opstellen toebedacht. De 'gemeenten' en 'belanghebbenden' zijn overigens niet gevraagd naar hun mening.

Samenvattend wenst men ten opzichte van de huidige situatie vooral een wijziging van de rolverdeling in de opstelfase. De afweging moet breder.

Bijlage 4 Impressies per instantie

Om de enquête te completeren en te controleren zijn respondenten telefonisch benaderd na invulling van de enquête. Het beeld van de huidige omgang met peilbesluiten/-beheer en de knelpunten daarbij wordt in het onderstaande aangevuld door de impressies per instantie weer te geven. Het illustreert de gedachten, gevoelens en ideeën over peilbesluiten/-beheer, zoals die 'leven' bij de respondenten.

Het gaat om individuele en persoonlijke indrukken, weergegeven door de interviewers. Het gaat hier nadrukkelijk niet om bestuurlijke standpunten van de genoemde instanties.

Deze beelden worden gebruikt bij de invulling van de conclusies en aanbevelingen in hoofdstuk 4. Als eerste worden de beelden van de provincies weergegeven, gevolgd door die van de waterschappen.

Drenthe

De provincie Drenthe heeft geen gebieden aangegeven waarvoor peilbesluiten dienen te worden gemaakt. Men werkt er enkel met streefpeilen. Zie hiervoor ook de case-beschrijving in het verslag van de workshop Hoog Nederland.

Streefpeilen worden reeds jarenlang toegepast en afhankelijk van de situatie aangepast. Met de streefpeilen wordt gespeeld. De actuele peilen liggen thans hoger dan de 'afgesproken streefpeilen'. De rol van de provincie is beperkt want de streefpeilenplannen doorlopen geen afzonderlijke goedkeuringsprocedure. De sturende invloed ervan is gering.

Grootste knelpunt bij het opstellen van streefpeilen is de vraag op welke grondgebruiker het peil af te stemmen. Een bepaalde toegekende functie kent vaak een grote marge aan optimale peilen. Zo bestaan binnen de landbouw grote verschillen in grondgebruik(-seisen).

Flevoland

Momenteel is de onderlinge afstemming tussen RO en Water beperkt. De afdeling Milieuplanvorming (waarin Water) beoordeelt peilbesluiten. Ruimtelijke Ordening en Volkshuisvesting wordt dan niet om een oordeel gevraagd. Daartegenover worden bestemmingsplannen beoordeeld door Ruimtelijke Ordening en Volkshuisvesting en blijft Milieuplanvorming buiten beschouwing.

Het bestaande instrumentarium voor bezwarenprocedures en planschade-regelingen voldoet. Het peilbesluit wordt in de huidige situatie een sturend instrument genoemd, een middel om iets te regelen (hiermee wordt een inspanningsverplichting vastgelegd, rekening houdend met alle belangen).

Als belangrijkste knelpunten bij het opstellen van peilbesluiten worden genoemd:

- het aangeven van de effecten van peilverlaging en peilverhoging;
- het rekening houden met alle belangen en de vertaling hiervan in een peil.

Als belangrijkste knelpunten bij het vaststellen van peilbesluiten worden genoemd:

- de belangenafweging;
- de procedure (vergt veel te veel tijd, zeker betreffende bezwaren a.g.v. de vele inspraakmogelijkheden);
- de onderbouwing van het peilbesluit.

De waterschappen dienen de provincie te informeren over het gemeten peilverloop. De uitvoering hiervan (door de waterschappen) laat te wensen over.

De laatste tijd worden in de provincie peilbesluiten opgesteld voor grotere gebieden, de zogenaamde clusterpeilbesluiten.

Friesland

Door Friesland is slechts een deel van de vragen beantwoord. Voor heel Friesland worden peilbesluiten gemaakt ('honderden'). Het is niet bekend in hoeverre deze actueel zijn.

Gelderland

Deze respondent heeft de enquête alleen ingevuld voor de onderdelen die direct de provincie betreffen.

De actualiteit van peilbesluiten in Gelderland is wisselend: ten dele nieuwe en ten dele verouderd. De provincie heeft een redelijk zicht op de stand van zaken met betrekking tot het vaststellen van peilbesluiten. Men kent in Gelderland ook in voorbereiding zijnde peilbesluiten voor wateren, zoals de Berkel.

De RO-afdeling van de provincie wordt niet betrokken bij het opstellen en vaststellen van peilbesluiten. Dit is een zaak van de afdelingen Water en Landelijk Gebied.

De belangrijkste knelpunten bij het technisch inhoudelijk opstellen van peilbesluiten zijn:

- vertalen van een wensenkaart in peilen, dus de relatie grondwaterstand en slootpeil gedurende het groeiseizoen;
- verloop van de grondwaterstand in het perceel voor een bepaald bodemtype en op basis hiervan verantwoorde peilen met verantwoorde risico's opstellen

Bij het vaststellen is de afweging van natuur versus landbouwbelang het knelpunt.

Overijssel

Het inzicht in mate van actualiteit van de peilbesluiten is ook hier niet compleet.

Een belangrijk knelpunt voor de provincie is de belangenafweging tussen landbouw en natuur, welke nu door de waterschappen plaatsvindt. Het inzicht in deze afweging is voor de provincie vaak onvoldoende.

Veelal wordt er uitgegaan van huidig grondgebruik, en niet van functies. Dit is echter niet altijd duidelijk voor de provincie. De provincie zou ook graag zien dat de waterschappen hun wijze van omgang met peilbesluiten op papier vastlegden.

Het peilbesluit is het sluitstuk van de planvorming, zoals na wateraanvoerplannen. Het is dus consoliderend van karakter.

Het provinciale toetsingskader is zwak ontwikkeld en bestaat alleen uit vormvoorschriften. De betrokken afdelingen zijn water-natuur en landbouw.

Groningen

De provincie heeft een goed zicht op de stand van zaken omtrent peilbesluiten. Uit een verstrekte lijst blijkt dat het soms gaat om peilbesluiten die meer dan 20 jaar geleden zijn goedgekeurd. Aangegeven wordt dat de waterschappen de hele provincie willen afdekken, voor de provincie kan dit beperkt blijven tot natuurgebieden en de omliggende landbouwgebieden alsmede de boezems.

Peilbesluiten komen de laatste tijd moeizaam tot stand in de provincie Groningen. De provincie noemt als oorzaak de fusieperikelen van de waterschappen van de afgelopen jaren. De provincie verwacht dat peilbesluiten worden gemaakt zoals gezamenlijk met de waterschappen in de Leidraad peilbesluiten 1995 is vastgesteld. De aanleiding voor het vaststellen van die Leidraad was ingegeven door een drietal rammelende peilbesluiten (met verouderde hoogte- en bodemgegevens) van waterschap Eemsharvest. Na goedkeuring hiervan door de provincie is de provincie bij de rechter 'nat gegaan'.

Limburg

Vragenformulier is niet ingevuld.

Noord-Brabant

In Brabant worden peilbesluiten gemaakt voor de gehele provincie met uitzondering van de zandgronden. Zie ook de case Noord Brabant in het verslag van de Workshop Hoog Nederland.

De drie belangrijkste knelpunten bij het bestuurlijk-juridisch vaststellen van peilbesluiten:

- inpassen in het provinciaal WHP-beleid (gewenste verlaging in provinciale EHS niet toegestaan, onvoldoende invulling van provinciaal conserveringsbeleid, aanwezigheid van drainage, draagvlak regio);
- de integratie met andere beleidsdoelen en -trajecten (ruimtelijke ordening, landinrichting, natuurbeheer);
- flexibilisering versus de rechtszekerheid van vaste peilen.

Het peilbesluit zou veel meer benut moeten worden om sturing te geven aan ruimtelijke ordeningsprocessen. Waterschappen, gemeenten en provincies zouden dit samen kunnen invullen (coproductie). Van de gemeenten wordt een meer actieve rol verwacht.

Noord-Holland

Deze provincie heeft een goed inzicht in de actualiteit van peilbesluiten. Ook hier komen vele peilbesluiten voor die ouder zijn dan 20 jaar. Op dit moment heeft slechts 1 (van de 8) waterschappen een beleidsnotitie aangaande het opstellen van peilbesluiten. De anderen zijn/gaan daar mee bezig.

Het peilbesluit functioneert meestal wel in de provincie Noord-Holland, afgezien van onderbemalingen en zeer oude peilbesluiten.

Flexibel peilbeheer is wenselijk, al verstaat de landbouw hier iets heel anders onder dan de natuurbeheer organisaties. Natuurlijk peilbeheer is een betere term dan flexibel peilbeheer.

Bij de beantwoording van de vragenlijsten is een onderscheid gemaakt in het opstellen, vaststellen en implementeren van peilbesluiten in de huidige situatie. Aansluitend is gevraagd *wie* in de toekomst *welke rol* op zich moeten/kunnen nemen en *waarom*. Resultaat hiervan is onderstaande tabel:

Fase	Actoren	Rol	Motivatie
Opstellen	waterschap provincie	opstellen meedenken	wettelijke taak uitvoer/gebiedsgerichte projecten
	belanghebbenden	inspraak/initiatiefnemer	belanghebbende
Vaststellen • Goedkeuren	waterschap provincie	vaststellen toetsen/goedkeuren	wettelijke taak goedkeuringsinstantie
	belanghebbenden	mogelijkheid tot beroep	eigen belang
Implementeren	waterschap	instellen van de peilen/ controleren	wettelijke taak

Deze taakverdeling sluit nauw aan op de huidige wettelijke taakverdeling (zie hoofdstuk 2). Bij het opstellen is de rol van de provincie en belanghebbenden groter dan tot nu toe.

Utrecht

Peilbesluiten van meer dan 30 jaar oud zijn geen uitzondering in deze provincie. De waterschappen zijn doende om in 2008 actuele peilbesluiten te hebben.

De belangrijkste knelpunten bij het technisch-inhoudelijk opstellen van peilbesluiten zijn:

- maaiveldhoogtemetingen;
- bepaling agrarische waarde (toegevoegde waarde t.o.v. handhaven huidige situatie);
- bepalen verwachte schade aan bebouwing en infrastructuur.

Het belangrijkste knelpunt bij het bestuurlijk-juridisch vaststellen van peilbesluiten is dat peilbesluiten een integraal beleidsinstrument moeten zijn terwijl waterschappen grote moeite hebben met de verbrede taak die dit met zich meebrengt. Bij het maken van een evenwichtige afweging van alle belangen bevindt het waterschap zich nogal eens in de positie dat zij dit niet kunnen omdat zij daarvoor niet aangesteld zijn (functionele democratie versus algemene democratie) of de kennis daarvoor niet in huis hebben.

Het peilbesluit functioneert in de praktijk. Er zijn in Utrecht situaties waarbij flexibel peilbeheer gewenst is. Er zijn ook situaties waar dit absoluut niet kan.

Relatie met omliggende gebieden is aandachtspunt bij het toezicht houden op de peilbesluiten. Het wordt door de waterschappen zeer verschillend geïnterpreteerd. Voornaamste knelpunt is dat de provincie meent dat het waterschap pas echt ergens op aangesproken mag worden wanneer er onoverkomelijke problemen ontstaan zijn. Wanneer het gaat om de relatie met omliggende gebieden is dit niet goed te definiëren. De provincie 'laat het dus maar'.

Zeeland

Voor bijna geheel Zeeland zijn peilbesluiten opgesteld. Ongeveer de helft dateert van begin jaren '80. Recentelijk worden enkele vernieuwd.

Een eerste opmerking van de provincie Zeeland is of in de vragenformulieren ook een onderscheid is aangebracht in peilbesluiten en in peilbeheer. Een peilbesluit vindt de provincie 'te eng' en wordt vaak te letterlijk geïnterpreteerd door onder andere de waterschappen. Alsof door een (gebiedsgericht) peilbesluit slechts 1 waterpeil in het betreffende gebied de goede is en fluctuaties in het peil niet of nauwelijks voor mogen komen! De provincie is van mening dat peilbeheer meer ruimte schept en daarom het onderscheid peilbesluit en peilbeheer gemaakt moet worden. Een peilbesluit suggereert *in feite meer dan het in werkelijkheid is. Met name de waterschappen interpreteren een peilbesluit te eng en te letterlijk.*

De waterschappen in Zeeland zijn te veel volgend. Dit komt o.a. door een gebrek aan technisch-inhoudelijke kennis bij de waterschappen. Een grondgebruiker, bijvoorbeeld een boer, hoeft maar te roepen dat een bepaald peil schade aanricht aan het gewas, of het waterschap (de kantonnier) past het peil aan. Zonder dat nagedacht wordt over de consequenties van een peilverandering voor het aangrenzende en benedenstroomse gebied. Oftewel, welke grondgebruiker het luidst roept krijgt het meeste gedaan.

De waterschappen hebben de neiging om structureel onder het peil te gaan zitten (grotere drooglegging), omdat het wel eens 'zou kunnen gaan regenen'. Sturen op 'het weer' is geen goede zaak!

Over de wenselijke rolverdeling wordt aangegeven dat de provincie bij het opstellen nauwer betrokken moet worden door het waterschap.

Zuid-Holland

Ook in Zuid-Holland dekken de peilbesluiten bijna de gehele provincie af. In 1999 was ca. 30% van de peilbesluiten niet actueel. In de praktijk functioneert het peilbesluit niet. Flexibel peilbeheer is wenselijk.

De belangrijkste knelpunten bij de implementatie en handhaving van peilbesluiten/peilbeheer zijn:

1. actualiteit niet 100%;
2. *niet nagelooftde peilen.*

In Zuid-Holland zijn nog onvoldoende gebiedsgerichte peilbesluiten met een integraal karakter.

Waterschap Groot-Geestmerambacht

Voor het gehele beheersgebied van het waterschap Groot-Geestmerambacht zijn peilbesluiten opgesteld. Het gaat om 9 stuks, waarvan er 1 minder dan 5 jaar oud is. De overige 8 zijn meer dan 5 jaar oud. De peilbesluiten omvatten gemiddeld een gebied van 3.000 ha groot.

De knelpunten bij het technisch-inhoudelijk opstellen zijn:

- discussie over normering van drooglegging;
- het detailniveau van peilvakken op kaart en in tekst;
- het formuleren van het ontheffingenbeleid.

Naast het waterschap wordt ook de gemeente genoemd als initiatiefnemer tot het opstellen van een peilbesluit.

Het waterschap geeft aan dat het peilbesluit sturend kan werken op de inrichting van nieuwe stedelijke gebieden. Het peilbesluit vormt een randvoorwaarde.

Knelpunten bij het bestuurlijk-juridisch vaststellen zijn:

- het juridisch kunnen verantwoorden van oude ambtelijke afspraken;
- voor nieuwe woonwijken op tijd een goedgekeurd peilbesluit hebben;
- het bezit van te veel verouderde peilbesluiten.

Een knelpunt bij de implementatie en handhaving van peilbesluiten is het eventueel omschakelen naar een nieuw peilregime door de buitendienst-medewerkers. Deze kunnen daar wel eens moeite mee hebben.

Handhaving is een taak van zowel waterschap als provincie. Flexibel peilbeheer is in delen van het gebied gewenst.

In de toekomst zou dit waterschap graag zien dat de rol van de provincie niet alleen een toetsende is maar ook een adviserende. Dit hoort dan thuis in de opstelfase.

Hoogheemraadschap van de Ablasserwaard en de Vijfheerenlanden

Dit waterschap heeft 230 peilbesluiten, op 6 na zijn ze allemaal vastgesteld. Gebied is ca. 38.000 ha groot. Gemiddeld is dat 165 ha.

Knelpunt bij het bestuurlijk-juridisch vaststellen is dat gemeenten niet altijd beschikken over actuele bestemmingsplannen. Bij de opstelfase wordt het ontbreken van actuele hoogtecijfers als knelpunt genoemd.

Bij de implementatie doen zich geen noemenswaardige knelpunten voor.

Flexibel peilbeheer wordt toegepast voor de natuurgebieden.

Waterschap Vallei en Eem

In dit waterschap is 1 peilbesluit minder dan 5 jaar geleden opgesteld en 2 peilbesluiten meer dan 5 jaar geleden opgesteld.

De drie belangrijkste knelpunten bij het opstellen van peilbesluiten zijn:

- het vaststellen van de gewenste ontwateringsdiepte per functie/vorm van grondgebruik (eigenlijk optimale grondwatersituatie bepalen + vervolgens vaststellen gewenste grondwatersituatie);
- vertalen daarvan naar waterpeilen + stuurstrategieën;
- bepalen van de hydrologische consequenties: wederzijdse beïnvloeding, zeker op de grens tussen natuur en andere functies.

Voor het waterschap is het peilbesluit in de huidige situatie een middel om iets te regelen (sturend), want het waterschap is initiatiefnemer. Het peilbesluit is een belangrijk instrument om de waterhuishouding + het beheer zo goed mogelijk af te stemmen op de functies. Het peilbesluit wordt voor de provincie gezien als een middel om iets vast te leggen (consoliderend), want door middel van goedkeuringsbevoegdheid kan de provincie er op toezien dat bepaalde waarden niet in het gedrang komen.

Het peilbesluit richt zich op de bestemmingen in het bestemmingsplan, tenzij dit verouderd is waardoor bijvoorbeeld nu begrensde natuurgebieden niet zijn aangegeven.

De drie belangrijkste knelpunten bij het vaststellen van peilbesluiten zijn:

- peilbesluit is een inspanningsverplichting. Derden zien het ook wel als een resultaatsverplichting. Dit kan onduidelijkheden en valse verwachtingen opleveren;
- er is een duidelijk spanningsveld tussen rechtszekerheid bieden (vaste peilen) en flexibiliteit (flexibele peilen). Inbouwen om in te kunnen spelen op actuele (weers-)omstandigheden.

Peilbesluit functioneert in de praktijk. Toch is flexibel peilbeheer wenselijk.

De drie belangrijkste knelpunten bij het implementeren van peilbesluiten zijn:

- wijziging in waterhuishoudkundige situatie t.g.v. landinrichtingsprojecten;
- wijziging in grondgebruik of functie;
- inspelen op extreme weersomstandigheden.

Hierdoor is het actuele peilbeheer in veel gevallen (enigszins) anders dan de formele situatie.

Het waterschap moet in de toekomst de rol van opsteller, vaststeller en uitvoerder blijven inzake peilbesluiten.

Waterschap Reest en Wieden

Als knelpunt bij het opstellen van peilbesluiten wordt genoemd: de vertaling van beleid naar duidelijke normen voor ontwerp en toetsing van waterbeheersing.

Knelpunt bij het implementeren is de terugkoppeling naar de uitvoerende peilbeheerders in het veld.

Waterschap Rijn en IJssel

Vragenlijst niet ingevuld.

Waterschap Groot Salland

Vragenformulier niet ingevuld.

Bijlage 5 Programma en deelnemers workshops

Achtergrond en doel

Om de uitkomsten van de enquête en gesprekken te verdiepen en verbreden is een tweetal workshops georganiseerd rond peilbesluiten/-beheer. Deze zijn gesplitst in een workshop voor laag-Nederland (24 mei 2000) en een voor hoog-Nederland (25 mei 2000). De deelnemers van de workshops zijn hierna opgenomen.

Doel van de workshop is om op grond van de resultaten van de interviews en enquête, die in het kader van het onderzoek zijn uitgevoerd, een verdiepingslag te maken. Deze bestaat uit drie elementen:

1. het maken van een overzicht van voor- en nadelen van de gevolgde werkwijze met betrekking tot het peilbesluit/peilbeheer;
2. het doen van verbetervoorstellen voor de toekomst en;
3. het aandragen van factoren waarmee bij het opstellen, vaststellen en implementeren van het GGOR rekening gehouden zal moeten worden.

Dit laatste is van belang voor de tweede fase van het onderzoek.

Programma

Het programma was voor beide workshops gelijk:

1. Ontvangst en opening.
2. Toelichting onderzoeksproject 'Toekomst GGOR'.
3. Beschrijving van een aantal cases van peilbesluiten / streefpeilplannen.
4. Plenaire ronde: percepties van het doel van peilbesluiten / streefpeilplannen.
5. Brainstorming: van voor- en nadelen van peilbesluiten /streefpeilplannen.
6. Rapportage en structurering van de subgroepresultaten.
7. Markt: aanbevelingen voor verbetering.
8. Synthese en afsluiting.

Beide workshops werden geleid door ir. E.J.J. van Slobbe van ARCADIS.

De resultaten van beide workshops worden afzonderlijk weergegeven in respectievelijk bijlage 6 en 7.

Workshop Laag-Nederland woensdag 24 mei 2000 te Houten

Organisatie

.....
ARCADIS Heidemij Advies
ARCADIS Heidemij Advies
DLG
Hoogheemraadschap Amstel, Gooi en Vecht
Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden
Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden
Hoogheemraadschap Uitwaterende Sluizen
HHR Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden
Hoogheemraadschap van de Krimpenerwaard
Hoogheemraadschap van Rijnland
Ministerie LNV
Polderdistrict Betuwe
Polderdistrict Tieler- en Culemborgerwaarden
Provincie Flevoland
Provincie Friesland
Provincie Friesland
Provincie Groningen
Provincie Groningen
Provincie Noord-Holland
Provincie Noord-Holland
Provincie Overijssel
Provincie Utrecht
Provincie Utrecht
Provincie Zuid-Holland
Provincie Zuid-Holland
Rijkswaterstaat Hoofdkantoor A
Rijkswaterstaat Hoofdkantoor CDJZ
RIVM
RIZA Rijkswaterstaat
RIZA Rijkswaterstaat
Unie van Waterschappen
Waterschap De Brielse Dijkkring
Waterschap De Groote Waard
Waterschap De Oude Rijnstromen

Waterschap Groot-Geestmerambacht
Waterschap Groot-Haarlemmermeer
Waterschap Groot-Salland
Waterschap Land van Nassau
Zuiveringschap Rivierenland
Zuiverschap Hollandse Eilanden en Waarden

Aanmelding

.....
de heer E.J.J. van Slobbe
de heer A. ter Harmsel
de heer W.P.C. Zeeman
de heer E. Jacobs
de heer A. Koerhuis
de heer E. van den Berg
de heer T. Lagerburg
de heer Z.C. Vonk
de heer J. Oostdam
mevrouw. O. van Es
mevrouw. E.V. Eikenaar
de heer P.A.A.J. Oomens
de heer T.N.M. Visser
de heer M.T. Hoekzema
de heer J. Kuitert
mevrouw. T. Steenbruggen
de heer A. Heida
de heer H.G. Schuurman
mevrouw. T. Spruijt
de heer M. Hartog
de heer B. Groenhof
de heer G. den Hartogh
de heer C.J. Krijger
mevrouw. W. Videler-Croes
mevrouw. B. Bos
mevrouw. J. van Arum
de heer P. Terpstra
de heer G.P. Beugelink
de heer J.J. Bosma
de heer M.J. van der Vlist
de heer B. Raven
mevrouw. H. vd Eijnden
de heer P.H. Notenboom
mevrouw. S.M. van der
Vegt
de heer D.J. Marsman
de heer D.C. Boot
mevrouw. F.E.M. de Graaf
mevrouw. C. Raes
mevrouw. M.V. Reijnierse
mevrouw. I.Y. Wissingh

Workshop Hoog-Nederland donderdag 25 mei 2000 te Arnhem

Organisatie

ARCADIS Heidemij Advies
ARCADIS Heidemij Advies
Provincie Drenthe
Provincie Drenthe
Provincie Gelderland
Provincie Gelderland
Provincie Gelderland
Provincie Noord-Brabant
Provincie Overijssel
Provincie Overijssel
RIZA Rijkswaterstaat
RIZA Rijkswaterstaat
RIZA Rijkswaterstaat
Waterschap De Aa
Waterschap Peel en Maasvallei
Waterschap Peel en Maasvallei
Waterschap Reest en Wieden
Waterschap Rijn en IJssel
Waterschap Vallei & Eem
Waterschap Velt en Vecht
Waterschap Velt en Vecht
Waterschap Veluwe
Waterschap Veluwe

Aanmelding

de heer A. ter Harmsel
de heer E.J.J. van Slobbe
de heer J. Kuiper
de heer R. van Veen
mevrouw. I.W.J. Huis in 't Veld
de heer R. Immink
de heer H.J. Reit
de heer F. Helmich
de heer L. Stalpers
de heer B. Groenhof
de heer M.J. van der Vlist
de heer J.J. Bosma
de heer F.A.M. Claessen
de heer F. Jorna
de heer F.A.M. Verdonshot
de heer A. Kooistra
de heer P. Roozenbeek
de heer A. te Pas
de heer H.J. Nobbe
de heer P.C. Filius
de heer P. Donker
mevrouw. J.A. Bolkestein
mevrouw. M.J.G. van den
Boogaard

Aan deze workshop wordt door ca. 35 personen deelgenomen. Allen zijn min of meer dagelijks betrokken bij het opstellen/vaststellen/implementeren van peilbesluiten. Door de deelnemers wordt actief meegewerkt in een open sfeer.

Inleiding en Opening

Om 13.30 u opent de heer Van Slobbe de workshop. De heer Van der Vlist, projectbegeleider (RIZA Rijkswaterstaat), geeft een inleiding over het onderzoeksproject. De evaluatie van het instrument peilbesluit en peilbeheer wordt mede op verzoek van een aantal CIW-werkgroepen uitgevoerd onder de paraplu van het onderzoek 'Toekomst Gewenste Grond- en Oppervlaktewaterregiem (GGOR)'.

'Toekomst GGOR' is een gezamenlijk project van het Rijk (Hoofdkantoor van de Waterstaat), het IPO en de Unie van Waterschappen/STOWA. Bij de verschillende partijen bestaat veel onduidelijkheid over het GGOR. In de Vierde Nota Waterhuishouding wordt vermeld dat provincies en waterschappen in 2002 gebiedsdekkend een GGOR zullen hebben vastgesteld, maar het is de vraag of dit haalbaar is. Inmiddels is er een aantal inhoudelijke methodieken om een GGOR op te stellen, al wordt daar verschillend mee omgegaan. Het (bestuurlijk-juridisch) vaststellen en het implementeren van een GGOR blijkt een zeer complex proces. Het project richt zich op het verkennen van de opties voor de bestuurlijk-juridische verankering van het GGOR, waarbij ook wordt geprobeerd inzicht te verkrijgen in bezwaren-procedures en planschaderegelingen.

De nadruk bij deze workshop ligt op peilbesluit en peilbeheer, en nadrukkelijk niet op het GGOR. Met de evaluatie van peilbesluit en peilbeheer wordt geprobeerd leerervaringen op te doen voor het vastleggen en implementeren van het GGOR. Het doel van de workshop is dan ook het bepalen van de effectiviteit van het instrument peilbesluit, en het in praktijk brengen van de kennis die daarover aanwezig is. In het kader van het onderzoek is een enquête naar alle provincies en een zestal waterschappen gestuurd, en met deze workshop kan deze kennis verbreed en verdiept worden aangezien de deelnemers in de praktijk werken met peilbesluit en peilbeheer.

Beschrijving van een aantal cases door enkele deelnemers

Er volgen twee korte presentaties van enkele deelnemers.

Peilbesluit en peilbeheer bij Waterschap Land van Nassau (mevrouw. C. Raes)
Mevrouw. Raes geeft de situatie weer voor het beheersgebied van haar waterschap. Het waterschap Land van Nassau is gelegen in het noordwestelijke deel van Noord-Brabant, tegen de provincie Zeeland aan. In 1997 heeft het waterschap op de traditionele wijze een peilenplan opgesteld, volgens de droogleggingsnormen uit het Cultuurtechnisch Vademecum, met een zomer- en een winterpeil. In 1997-1998 hebben Waterschap Land van Nassau en Hoogheemraadschap van West-Brabant de lange termijn visie (50 jaar) 'Watteraam Land van Nassau' opgesteld, om daarmee in plaats van de standaard aanpak meer maatwerk te kunnen leveren.

In 1998 viel gigantisch veel regen, waardoor de kijk van het waterschap op het waterbeheer veranderde. Er werd een faalkansanalyse uitgevoerd, om mede daarmee meer sturend te kunnen zijn voor de ruimtelijke ordening. In 2000 moet een aantal tijdelijke peilbesluiten aangepast worden. De bedoeling is om dit volgens een nieuwe aanpak te doen. De peilbesluiten worden met het Waterraam als kader op de functies ingericht. Het toekomstige peilbeheer zal gericht moeten zijn op duurzaamheid, flexibiliteit, het inspelen op natuurlijke omstandigheden, het voorkomen van knelpunten in de ruimtelijke ordening en het voorbereid zijn op een 'doom-scenario'. Voor de korte termijn worden de tijdelijke peilbesluiten opnieuw vastgesteld, nadat ze 'integraal bekeken' zijn met het oog op duurzaamheid.

In de op deze presentatie volgende discussie wordt onder andere ingegaan op kwaliteitsaspecten (conservering, doelstellingen etc). Deze zijn niet meegenomen in de peilbesluiten zelf, maar in het Waterraam dat samen met het Hoogheemraadschap opgesteld is. Peilbesluiten worden hieraan getoetst. Bovendien wordt in de huidige peilbesluiten ingegaan op het oppervlaktewaterstandsverloop, wat naar de toekomst gezien niet meer wenselijk is. Het peilbesluit (alleen) wordt niet als een juist instrument gezien om de ruimtelijke ordening te sturen, het is een onderdeel binnen een groter geheel dat die sturing moet geven. 'Falen' wordt in dit kader omschreven als pure inundatie. Uit de discussie blijkt dat men bij extreme situaties niet meer met het peilbesluit uit de voeten kan, het gaat dan eerder om het accepteren van de gevolgen van datgene in het peilbesluit is vastgelegd.

Peilbesluit en peilbeheer bij HHR Amstel, Gooi en Vecht (de heer E. Jacobs)
De heer Jacobs' aanvankelijke reactie op het instrument peilbesluit was in de lijn van 'een hoop papier, maar verandert er ook wat?' De bestuurlijke relevantie was ook niet altijd even duidelijk. Belangrijke aspecten van het peilbesluit zijn voornamelijk 1) de belangenafweging, 2) de controleerbare besluitvorming en tot slot 3) de controleerbare naleving. Het peilbesluit is dermate gedetailleerd en complex dat het een hoop uitleg vergt. Deze complexiteit is mede het gevolg van de nieuwe benadering van het watersysteem. Er is zodoende een spanningsveld tussen enerzijds het gedetailleerde en complexe karakter van (de onderbouwing van) het peilbesluit en anderzijds de helderheid van het besluit naar derden toe (noodzakelijk in verband met de belangenafweging die plaatsvindt).

Uit de discussie volgt dat enerzijds de wens bestaat voor een eenvoudige onderbouwing van het peilbesluit en het meer afgaan op ervaring van mensen uit de praktijk, en anderzijds op het goed blijven onderbouwen van peilbesluiten met visies e.d. Het belang van praktijkervaring wordt gerelativeerd, dit kan in hoge mate afhankelijk zijn van gebiedsomstandigheden. De complexiteit kan weergegeven worden in een visie die het kader vormt voor een peilbesluit.

Doelen peilbesluit

Plenair wordt gevraagd naar het doel van een peilbesluit. De aangegeven doelen zijn (nadien geclusterd):

Helderheid en rechtszekerheid

- doorzichtigheid van handelen van waterschap;
- verantwoording handelen overheid;
- helderheid - peil;
- rechtszekerheid (handhaven pb en controleerbaar);
- vastleggen van ...

Afweging van belangen

- afwegingsmechanisme bij belangentegenstellingen;
- invullen van wensen en verlangens van ...;
- belangen afweging.

Faciliteren grondgebruik

- faciliteren grondgebruik;
- een van de instrumenten om grondwater te sturen;
- basis om bestemming grond in te richten;
- uitwerking van beleid naar detailniveau.

Overige

- veiligheid.

Er blijkt een duidelijk verschil tussen de juridische en de meer technisch-inhoudelijke interpretatie van het peilbesluit. Kerndoelen zijn: rechtszekerheid, legitimatie, afweging belangen, faciliteren grondgebruik.

Analyse van voor- en nadelen van peilbesluiten en peilbeheer

In subgroepen worden voor- en nadelen van peilbesluiten verzameld en vervolgens gegroepeerd. De gegroepeerde voor- en nadelen zijn in de tabel op de volgende pagina weergegeven.

Kern:

Voordelen rechtszekerheid, legitimatie handelen, afweging belangen (zie doelen).

Nadelen te beperkt van karakter, omslachtig, niet sturend voor RO

Voor en nadelen van peilbesluiten

Voordelen

.....
zeer integraal instrument
rechtszekerheid (binnen marges)
Helderheid over inspanning waterbeheerder
inzicht in watersysteem
Belangenafweging (? Consensus)
Realisatie functietoekenning
Betrokkenheid/draagvlak (bij opstellen)
Zekerheid/legitimatie (na implementatie)
Flexibiliteit
Duidelijkheid (in- en extern)
Reproduceerbaar
Democratische basis
relatie RO-Water

Nadelen

.....
gebrek aan flexibiliteit
te omvangrijk proces
niet geschikt als beleidsinstrument

Rechtlijnigheid van normen
moeilijkheid afwegen factoren belangen i.r.t. samenstelling bestuur ws omslachtig (juridisch)

RO/functies moeten helder zijn

Keurslijf
beperkt tot oppervlaktewater
beperkte instrument
neigt tot overregulering
gebrekkige relatie met RO (afstemming en takenpakket)
bestaande infrastructuur is randvoorwaarde
geen integraal instrument
beperkte maatschappelijke verankering
doet onvoldoende recht aan: relatie gw-ow en dynamiek van het systeem

Aanbevelingen voor verbeteringen van peilbesluiten en peilbeheer

Markt van aanbevelingen

Ten slotte is aan alle deelnemers gevraagd om aanbevelingen te formuleren ter verbetering van peilbesluiten. De diverse aanbevelingen zijn (nadien geclusterd):

Rolverdeling/invulling

- provincie neemt PB in plaats van het goed te keuren (omdat samenstelling AB ("brede kijk") geen garantie biedt voor integrale afweging van belangen);
- methodiek in beheersplannen vastleggen, daardoor kan procedure korter;
- pb alleen inzetten waar nodig: belangrijke conflicterende belangen;
- pb afstemmen op huidige functies en grondeigenaren;
- liever eenvoudig-duidelijk-onvolledig dan ingewikkeld-onduidelijk;
- meer doelgericht maken (peil = middel, grondgebruik = doel).

Vergroten sturende rol/gebiedsgericht benaderen

- meer verantwoordelijkheid bij de burger en minder bij de overheid;
- gebiedsgerichte benadering (beleid = peilenplan, invulling = peilbesluit);
- streven naar grotere eenheden (peilvakken);
- afstemmen op (lange termijn) visie.

Vergroten betrokkenheid/inzicht/draagvlak

- toepassingsgebied duidelijk maken (peilbesluit vs. calamiteitenplan);
- geef inzicht in functioneren van het watersysteem;
- wees open over wat je niet weet en/of in de hand hebt;
- beschrijf risico's in objectieve termen;
- informatie over grond- en oppervlaktewater op internet.

Verbreden

- breder afgewogen: kwantiteit-kwaliteit-grondwater-oppervlaktewater;
- volledig meewegen van waterkwaliteit.

Flexibeler

- vergroten flexibiliteit (f (weer), f (gw-stand), f (veiligheid));
- verhogen flexibiliteit door verkorte procedures (vooral bij gelijke belangen);
- onderzoeken marges die PB biedt voor wijzigen functies/grondgebruik;
- aansluiten bij flexibel peilbeheer.

Synthese

- gezamenlijk (ws en prov) vaststellen van criteria voor pb'n;
- pb beperken tot gebieden met belangentegenstellingen;
- sturen op functietoekenning en de daarbij behorende grondwaterstanden;
- karakter huidig pb verandert: wat blijft is de rechtsbescherming voor alle partijen.

Gedurende de workshop zijn drie spanningsvelden geconstateerd. Het eerste spanningsveld betreft dat tussen het bieden van rechtszekerheid enerzijds en de behoefte aan flexibel peilbeheer anderzijds. Daarnaast kan de afweging van de diverse wensen uit het gebied, als basis voor een peilbesluit, voor een spanningsveld zorgen. Tot slot geeft de afbakening van peilbesluit met een calamiteitenplan voor extreme situaties de nodige zorgpunten. Waar

---

ligt de grens tussen situaties die aan het peilbesluit gerelateerd worden of juist aan het calamiteitenplan?

Tot slot werd gesteld dat het peilbesluit in laag-Nederland geen sturingsinstrument is voor het waterbeheer. Het legt de bestaande situatie vast (consoliderend karakter). Er bestaat een duidelijke behoefte aan een meer toekomstgericht instrument.

Bijlage 7 Verslag Workshop Hoog-Nederland

Aan deze workshop wordt door ca. 30 personen deelgenomen. Allen zijn min of meer dagelijks betrokken bij het waterbeheer in Hoog Nederland. Door de deelnemers wordt actief meegewerkt in een open sfeer.

Inleiding

Zie workshop laag-Nederland in bijlage 6.

In hoog-Nederland kent men geen peilbesluiten. Er is veelal sprake van streefpeilenplannen of iets dergelijks. De situatie is in hoog-Nederland diverser van karakter dan in laag-Nederland.

Beschrijving van een aantal cases door enkele deelnemers

Na de inleiding volgen twee korte presentaties van enkele deelnemers.

Peilbeheer/streefpeilen in Drenthe (de heer R. van Veen - Provincie Drenthe)
De provincie heeft eind jaren '90 gesteld dat er in principe geen peilbesluiten vastgesteld worden, tenzij de waterschappen daar op eigen initiatief toe overgaan. Over deze beslissing is niet uitvoerig gediscussieerd. Drenthe bestaat uit overwegend vrij afwaterende gebieden, en het peil is in grote mate afhankelijk van het weer. De waterhuishoudkundige situatie is in voldoende mate met streefpeilen (met zomer- en winterpeil) vast te leggen. De streefpeilen zelf zijn grotendeels aan landinrichtingsprojecten ontleend, aangepast aan de ervaringen van waterbeheerders. De status van deze streefpeilen is niet geheel helder. In 1997 zijn de eerste integraal waterbeheersplannen verschenen, met daarin een beschrijving van de waterhuishoudkundige toestand van het oppervlaktewater. Deze gaat gepaard met een aantal kaarten, met daarop al dan niet de streefpeilen. Voorgaande plan met kaarten is indicatief, derden kunnen er geen rechten aan ontleen. Bij het aanleggen van werken komen de streefpeilen in zicht, daarbij kunnen derden aangeven of zij al dan niet akkoord gaan. De provincie toetst een en ander aan haar beleid.

Momenteel is er sprake van een verhoging van de streefpeilen. Indien er geen bezwaren zijn, worden de streefpeilen verhoogd. Door de automatisering van vele werken, zijn kleinere (veiligheids-)marges nodig, waardoor de streefpeilen tevens verhoogd kunnen worden. Bovendien wordt het peilbeheer in grotere mate grondwater-gestuurd. De daadwerkelijke wijziging van peilen vindt met name plaats bij de aanleg of verandering van werken.

De schade die ontstaat door de verhoging van de peilen is zeer beperkt, aangezien de peilen in het verleden erg laag waren. In de wintersituatie kunnen de peilen vaak met gemak 20-30 cm verhoogd worden. De marges worden zoveel als mogelijk opgevuld. Het verschil tussen zomer- en winterpeil is vaak erg groot (tot ca. 1 meter), wat zijn oorzaak vindt in de hoge veiligheidsmarges ten behoeve van hoge afvoeren bij extreme situaties in de vrij afwaterende gebieden.

Door de automatisering kunnen marges verkleind worden. De hoogte van het peil is overigens ook afhankelijk van het feit of er klachten binnenkomen.

Ondanks de verhoging van de streefpeilen zijn grote delen van de provincie nog steeds verdroogd, wat te maken heeft met de ongunstige functietoekenning. Voor dergelijke knelpunten zijn niet overal technische oplossingen te vinden. Wijziging van de functies zou in die gevallen een uitweg kunnen bieden.

Peilbesluit, peilbeheer en streefpeilen in Noord-Brabant (de heer F. Helmich - Provincie Noord-Brabant)

Noord-Brabant bestaat voor ca. 1/3 deel uit rivier- en zeekelegronden, en voor ca. 2/3 deel uit zandgronden.

In het rivier- en zeekelegebied worden peilbesluiten vastgesteld (ook daar waar sprake is van wateraanvoer). Hiermee is in 1992/1993 begonnen, en momenteel zijn de peilbesluiten gebiedsdekkend. De ervaringen zijn divers. In de meeste gevallen is sprake van een technisch peilenplan, dat na discussie tussen provincie, waterschap en LNV wordt vastgesteld door het bestuur van het waterschap. Er zijn verschillende aanpakken, mede afhankelijk van een terughoudende of juist offensieve aanpak van een waterschap. De onderbouwing van het peilbesluit en de inspraak worden kwalitatief beter. In een aantal gevallen wordt geëxperimenteerd met een ander peilbeheer om mede daarmee knelpunten op het spoor te komen. Naast de grote hoeveelheden gedraineerd land, leveren ook de laagste delen van peilvakken vaak knelpunten op bij peilverhoging. De provincie toetst met name op de volgende vier aspecten: 1) vindt peilverlaging plaats binnen de provinciale EHS, 2) vindt voldoende waterconservering plaats, 3) een goede onderbouwing en 4) correcte inspraakprocedures. De verschillende partijen geven enthousiast uitvoering aan het bovenstaande en ervaren het als een leerzaam proces.

Het zandgebied, waar 2/3 deel van Noord-Brabant uit bestaat, is deels vlak en deels sterk ingesneden met beken. In het gebied staat een groot aantal stuwen (momenteel ca. 2000). Er worden in principe geen peilbesluiten vastgesteld, al is er in dat kader wel gediscussieerd omtrent het gebied De Groote Peel. In het gebied wordt gestreefd naar waterconservering met een regionale aanpak. Op het gebied van waterconservering loopt een aantal experimenten, onder andere via landbouwontwikkelingsplannen. Ook wordt geëxperimenteerd met grondwater-gestuurd peilbeheer.

Momenteel wordt bij de provincie gediscussieerd over de effectiviteit van de waterconserveringsmaatregelen. In het kader van een Europees project zullen naast de reeds bestaande 2000 stuwen nog eens 2000 (door de agrariërs zelf geregelde) stuwen erbij geplaatst worden. Deze zullen in de kleinere kavelsloten geplaatst worden. De effecten hiervan in situaties met wateroverlast/extremiteiten, en het effect op de waterkwaliteit, is onduidelijk. Met een dergelijk aantal stuwen is een globaal peilenplan enigszins onrealistisch, per regio zal een en ander ingevuld moeten worden. In het hoofdsysteem wordt gestreefd naar een flexibeler peilbeheer (te verwezenlijken door het waterschap), met daarbinnen ruimte voor waterbeheer op maat (te verwezenlijken door agrariërs). De afgelopen jaren is hier met de landbouwontwikkelingsplannen invulling aan gegeven. De betrokkenheid van de agrariërs bij het waterbeheer in Noord-Brabant is hoog, mede getriggerd door een beregeningsverbod.

Uit de discussie komen vragen naar voren omtrent de systeemgerichtheid van bovenstaande aanpak. De verdroging zou opgelost kunnen worden met een dergelijke aanpak, maar kan dan gepaard gaan met een verlies van specifieke ecologische waarden (die bijvoorbeeld aan waterstroming zijn gebonden). Waterschap De Dommel experimenteert met het dichten van

---

sloten of het aanbrengen van drempels (bodemverhoging) in plaats van stuwen.

De aanpak van de provincies Overijssel en Gelderland komt voor de lage delen overeen met de aanpak van Noord-Brabant, voor de hoge delen met die van Drenthe.

Doelen peilbeheer en streefpeilen

Plenair wordt gevraagd naar het doel van een peilbesluit/streefpeilenplan. De aangegeven doelen zijn:

Helderheid en rechtszekerheid

- rechtszekerheid peilbesluit + inspanning;
- rechtszekerheid streefpeilen via Verordening WHH.

Afweging van belangen

- procesdoel (belangen - afweging belangen - aanpassen peilen - handhaven);
- zicht op knelpunten.

Faciliteren grondgebruik

- poging om hydrologisch systeem te beheersen in relatie tot functies;
- haarvat beheer.

Analyse van voor- en nadelen van peilbeheer en streefpeilen

In subgroepen worden voor- en nadelen van peilbesluiten verzameld en vervolgens gegroepeerd. De gegroepeerde voor- en nadelen zijn weergegeven in de tabel op de volgende pagina.

Kern:

Voordelen   rechtszekerheid, inzicht, legitimatie handelen;

Nadelen   te beperkt van karakter, omslachtig, idee van maakbaarheid.

Tussen het vergrote systeeminzicht en de zekerheid die streefpeilen bieden enerzijds en de enigszins vage onderbouwing van streefpeilen (vormvoorschriften ontbreken in tegenstelling tot bij peilbesluiten) anderzijds bestaat een spanningsveld. Daarnaast wordt een spanningsveld gesignaleerd tussen het functionele bestuur dat het waterschap vertegenwoordigd en de brede kijk die aangehangen dient te worden.

Voor- en nadelen van streefpeilenplannen

Voordelen	Nadelen
invulling watersysteembenadering	spanning flexibiliteit <-> rechtszekerheid
betrokkenheid door inzichtelijkheid democratisch systeeminzicht flexibeler dan peilbesluit	idee van 'maakbaarheid' wordt 'recht op ...' spanning tussen functioneel bestuur en 'brede kijk'
basis voor reactie op RO plannen duidelijkheid naar derden duidelijkheid over eigen inspanning rechtszekerheid helderheid	subjectiviteit in toepassing bedreigend voor actoren (polarisatie) veel monitoring, kostbaar
	nut/noodzaak <-> kosten te beperkte scope (alleen ow peil) fixatie op peil/ow op hier en nu gericht onduidelijke procedure/vorm streefpeilen tijdsduur/-beslag te groot ingewikkeld (relatie ow - gw) Tijdrovend

Aanbevelingen voor verbeteringen van peilbeheer en streefpeilen

Peilbeheer en streefpeilen vormen elementen in de cyclus waarin grondwater- en oppervlaktewaterpeilen worden gereguleerd door instrumenten, die het gebruik van dat systeem beïnvloeden. Welke aanbevelingen kunnen voor deze instrumenten worden gedaan? Tijdens de workshop zijn diverse aanbevelingen gedaan. Hierna zijn deze geclusterd weergegeven, waarbij dezelfde clustering is toegepast als bij de aanbevelingen uit de workshop voor Laag-Nederland (zie bijlage 6).

Rolverdeling/invulling

- interprovinciaal WHHP;
- beter wettelijk kader: integraal (in-/extern t.b.v. milieu/ro) en meer sturend;
- duidelijk waterhuishoudingsplan.

Vergroten sturende rol/gebiedsgericht

- stel lange termijn visie op, duidelijkheid over gewenste ontwikkelingen;
- koppelen aan (her-)inrichtingsplan;
- besluit waterbeheer: actueel (ow-gw-inrichting) en toekomst (aansluiting op gebiedsvisie);
- naar zelfregulerende systemen, aanpassing gebruik waar mogelijk en herschikking gebruik waar nodig;
- definieer systeemeigen eisen;
- definiëring duurzaam watersysteem (functies, inrichting en peilbeheer);
- maak GGOR per beheerseenheid (beheersmaatregelen, inrichting waterlopen, herzien ruimtelijke inrichting, korte en lange termijn visie) en breng dat in in gebiedscontracten;
- duidelijke relatie functie - GGOR: keuzes t.a.v. verweving van functies.

Vergroten betrokkenheid/inzicht/draagvlak

- betrek belanghebbenden bij de keuze dus maak keuzes;
- streefpeilenplan/pb is slechts een middel om tot een waterdoel te komen. Dus draagvlak creëren via workshop per deelstroomgebied van beïnvloeders/gebruikers van het watersysteem (op den duur -> GGOR);
- zorg voor goede motivering, dan geen procedure angst.

Verbreden

- omvormen PB naar Integraal (GW-)Beheer Besluit (GGOR);
- titel: Besluit Integraal Waterbeheer;
- verbreden: ow-gw-inrichting-kwaliteit;
- van peilbesluit naar Overeenkomst Integraal Waterbeheer;
- bij definiëring GGOR ook de O van oppervlaktewater doen (ecologie, hoog- en laagwater).

Flexibeler

- streefpeil = indicatief.

Synthese

Voor hoog-Nederland wordt geconstateerd dat peilbeheer en streefpeilen sturingsinstrumenten voor het waterbeheer zijn (in tegenstelling tot laag-Nederland). Daarbij wordt een drietal spanningsvelden geconstateerd. Ten eerste het spanningsveld tussen de geboden flexibiliteit en de wens tot rechtszekerheid. Daarnaast kan de afweging van de diverse wensen uit het gebied, als basis voor peilbeheer en streefpeilen, voor een spanningsveld zorgen. Tot slot kunnen de diverse aanpakken van voorraadbeheer voor spanningsvelden zorgen.

Breed komt naar voren:

- verbreding tot 'besluit waterbeheer';
- gebiedsgericht oppakken.

COLOFON

Uitgave
RIZA
STOWA

Projectbegeleiding RIZA
Maarten van der Vlist
Jelte Bosma

Arcadis Heidemij Advies
Arjan ter Harmsel
Erik van Slobbe

Vormgeving
Afdeling Grafische vormgeving en Presentatie RIZA

Drukwerk
Drukkerij Cabri bv

Oplage
600

Datum
februari 2001

Informatie
Maarten van der Vlist
RIZA
Postbus 17
8200 AA Lelystad
Telefoon 0320 298791
Telefax 0320 249218
Email m.vdvlst@riza.minvenw.nl

Jelte Bosma
RIZA
Postbus 17
8200 AA Lelystad
Telefoon 0320 298419
Telefax 0320 249218
Email j.bosma@riza.minvenw.nl

ISBN
9036953588

